

Povijest gradnje i konzervatorski aspekti dvorca Oršić u Slavetiću

Študir, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:784067>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-19**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

POVIJEST GRADNJE I KONZERVATORSKI ASPEKTI DVORCA
ORŠIĆ U SLAVETIĆU

Sara Študir

Mentor: dr. sc. Franko Ćorić, izvanredni profesor

Komentor: prof.dr.sc. Dubravka Botica, redoviti profesor

ZAGREB, 2024.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski studij

POVIJEST GRADNJE I KONZERVATORSKI ASPEKTI DVORCA ORŠIĆ U SLAVETIĆU

Architectural History and Conservation of Oršić Castle in Slavetić

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada obuhvaća tlocrtno-prostorne osobitosti dvorca Oršić u Slavetiću, kao i opis konzervatorskih radova provedenih na njemu te onih koji bi se tek trebali provesti. Prvo poglavlje donosi opis geografskog smještaja i povijesti sela Slavetić u kojemu se spomenuti dvorac nalazi, dok drugo poglavlje sažima uspon i razvoj dinastije Oršić kroz povijest. Dvorac u Slavetiću, s cjelokupnim svojim imanjem, nosio je izniman značaj za obitelj Oršić i njihovu emancipaciju, što dokazuje i činjenica da su svome prezimenu najčešće pridodavali nastavak Slavetićki. Dvije najzanimljivije osobitosti dvorca Oršić u Slavetiću zasigurno su činjenica da je stoljećima, od 1487. do 2019. godine (uz kraće prekide u XIX. i XX. stoljeću) pripadao istoj obitelji te da ga se u isto vrijeme može nazvati i dvorcem i burgom. Dvorac se može okarakterizirati kao skupina od šest građevina koje zatvaraju malo unutarnje dvorište. Svaka od tih građevina nosi razna arhitektonska obilježja koja su detaljno opisana u radu. Ovaj je dvorac kroz stoljeća nekoliko puta dograđivan i pregrađivan o čemu nalazimo tek šture podatke u malobrojnoj literaturi. Od 1966. do 2008. godine, dvorac je bio u najmu Hrvatskog državnog arhiva koji je na njemu, tijekom tog razdoblja, proveo određene konzervatorske radove te adaptacije i sanacije šteta. Danas se dvorac nalazi u privatnom vlasništvu jedne obitelji koja ga koristi u stambene svrhe. Sukladno tome, obitelj bi željela dvorac obnoviti te prilagoditi vlastitim uvjetima života. Sve su radove voljni provesti u suradnji s nadležnom Konzervatorskom službom, a trenutno stanje u kojemu se dvorac nalazi te prijedlozi za daljnje postupanje nalaze se u četvrtom poglavlju rada. Peto je poglavlje rada posvećeno problemu kulturne baštine u privatnom vlasništvu.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži: 83 stranice, 52 fotografije

Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: arhitektura, burg, dvorac, konzervacija, Oršić, Slavetić

Mentor: dr. sc. Franko Ćorić, izvanredni profesor, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Komentor: prof.dr.sc. Dubravka Botica, redoviti profesor, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Danko Šourek, izvanredni profesor, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Datum prijave rada: _____

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

Ja, Sara Študir, diplomantica na Istraživačkom smjeru – modul konzervatorstvo diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Povijest gradnje i konzervatorski aspekti dvorca Oršić u Slavetiću rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, [datum]

*Vlastoručni
potpis*

SADRŽAJ

UVOD.....	1
1. SLAVETIĆ.....	3
2. OBITELJ ORŠIĆ.....	9
3. TLOCRTNO-PROSTORNA ORGANIZACIJA DVORCA.....	17
3.1. Poznati podaci o gradnji dvorca.....	18
3.2. Branič-kula.....	23
3.3. Palas.....	28
3.4. Istočno ulazno krilo.....	34
3.5. Jugoistočna kula s erkerima.....	36
3.6. Prizemna građevina na jugu.....	39
3.7. Mala pravokutna kula na zapadu.....	42
3.8. Usporedba sa sličnim primjerima starih gradova.....	43
4. KONZERVATORSKI ASPEKTI.....	48
4.1. Konzervatorski zahvati na dvorcu.....	51
4.2. Trenutno stanje dvorca.....	54
5. PROBLEMI KULTURNE BAŠTINE U PRIVATNOM VLASNIŠTVU.....	57
ZAKLJUČAK.....	70
POPIS IZVORA.....	71
POPIS LITERATURE.....	74
SLIKOVNI PRILOZI.....	79

UVOD

Dvorac obitelji Oršić u Slavetiću nalazi se na padinama Žumberačkog gorja te dominira vizurom cijeloga sela. Iako prilično nepoznat široj javnosti, dvorac je stoljećima imao izniman značaj za cijeli kraj. Nekadašnje feudalno gospodarstvo plemićke obitelji Oršić danas čine šume, livade i parcele na kojima je tamošnje, nekada brojno, stanovništvo izgradilo svoje domove. Ovaj dvorac krije mnoge posebnosti, a jedna od njih je zasigurno to da je od kraja XV. stoljeća sve do nedavno, uz kraće stanke u XIX. i prvoj polovici XX. stoljeća, pripadao istoj obitelji. Osim ove, još jedna od zanimljivosti jest da se ovaj spomenik kulture može svrstati i među dvorce i među burgove. Ako pogledamo definicije spomenutih pojmova, dolazimo do objašnjenja da je dvorac mjesto stalnog ili povremenog obitavanja vladara ili nekog drugog dostojanstvenika te ima rezidencijalnu i reprezentativnu funkciju,¹ a burg utvrđeni grad, utvrda ili tvrđava za koji se u hrvatskom jeziku često koristi pojam „stari grad“.² Dakle, može se zaključiti da je dvorac uglavnom obnašao stambenu funkciju, dok je burg, uz stambenu, primarno pridavana i obrambena funkcija. Dvorac Oršić u svojoj cjelini donosi obilježja i arhitekture burga (budući da posjeduje neka od njegovih glavnih obilježja poput branič-kule, palasa te još jedne kule, a nekada je bio i opasan zidinama te posjedovao gospodarske zgrade) i arhitekture dvoraca (budući da je kasnijim pregradnjama i adaptacijama, kao što su gradnja prizemne gospodarske zgrade na jugu te male pravokutne kule na zapadu, postepeno gubio svoju obrambenu svrhu te u potpunosti preuzeo funkciju reprezentativnog stanovanja).³ Sukladno tome, različite jedinice literature koriste različite pojmove kada spominju ovaj kompleks. Iako tipologijom pokazuje više karakteristika burga (što će biti evidentno komparacijom s primjerima burgova i starih gradova u nastavku), za slavetički „stari grad“ u ovom radu koristit će se termin „dvorac“ budući da ga koristi i najrecentniji pregled Ministarstva kulture Republike Hrvatske te lokalno stanovništvo. Literatura i dokumentacija vezana uz ovaj dvorac je malobrojna te manjkava. Prvi autor koji je čitavo poglavlje svog rada iz 1902. godine posvetio Slavetiću bio je Emilij Laszowski. Najpotpuniji tekst koji govori o dvorcu Oršić u Slavetiću napisale su autorice Stanka Krstić i Štefica Habunek-Moravec 1959. godine, a svi ostali dostupni, noviji, tekstovi zapravo su samo skraćene i sažetije verzije

¹ Vidi u: Matijaško, 2017., 2.

² Vidi u: Matijaško, 2017., 2.

³ U XVII. su stoljeću, uklanjanjem jednoga krila, mnogi četverokrlni zatvoreni burgovi i kašteli bili pretvarani u višekrlnne dvorce te otvarani krajoliku. Vidi u: Botica, 2014., 45.

spomenutog. Osim tih tekstova, u ovome radu korišteni su i slikovni materijali i nacrti iz fototeke Konzervatorskog odjela u Zagrebu, Hrvatskog restauratorskog zavoda i Uprave za zaštitu kulturne baštine te malobrojni dokumenti dobiveni od Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, ali i još neki tekstovi vezani uz sam Slavetić te osobitosti ovoga tipa arhitekture. Cilj ovoga rada bio je donijeti potpuni pregled svih dosad poznatih i dostupnih podataka o arhitektonskim osobitostima dvorca te radovima izvršenim na njemu prilikom adaptacija i sanacija određenih šteta. Rad donosi i prikaz trenutnog stanja dvorca i problema za koje bi bilo potrebno pronaći rješenje, za što je bio neophodan osobni posjet dvorcu te razgovor s vlasnicom. Prva dva poglavlja rada govore o geografskom smještaju i povijesnim osobitostima područja na kojemu se dvorac nalazi te o samoj obitelji Oršić i njenom usponu, budući da je Slavetić bio jedan od njihovih najvažnijih i najstarijih rezidencija, te bi rad o njemu bio nepotpun bez isticanja važnosti same obitelji Oršić za hrvatsku povijest. Treće poglavlje u fokus stavlja arhitekturu dvorca te donosi podroban opis njegova tlocrta, dok četvrto donosi poznate podatke o adaptacijama i sanacijama koje su na njemu izvršene te prijedloge za daljnje radove, sukladno njegovoj budućoj namjeni. Peto poglavlje bavi se problemima dvoraca i burgova u privatnom vlasništvu.

1. SLAVETIĆ

Selo Slavetić smješteno je na južnim obroncima Žumberačkog gorja te se nalazi u sastavu općine grada Jastrebarskog u Zagrebačkoj županiji. Nalazi se na nadmorskoj visini od 290 m te obuhvaća površinu od 4,66 km².⁴ Vizuru sela definiraju dvije, izdaleka uočljive građevine, dvorac obitelji Oršić sa zapadne te župna crkva sv. Antuna Pustinjaka s istočne strane (sl. 1). Slavetić okružuju guste šume karakteristične za taj kraj, a pred njim se prostiru rodni vinogradi i polja te pogled na nizinu podno gorja. Nekada mnogobrojni stanovnici, od kojih je danas ostalo tek njih 57,⁵ bavili su se uglavnom poljodjelstvom, stočarstvom te obrtom. Mnogi su bivši stanovnici selo napustili odlazeći u okolne gradove poput Jastrebarskog, Zagreba i Karlovca, a mnogo ih se kroz XIX. i XX. stoljeće odselilo van granica Hrvatske i europskog kontinenta. Svoje ime Slavetić je najvjerojatnije dobio po osobnom imenu ili prezimenu obitelji koja je držala vlast nad tim područjem (i okolna sela poput Krašića, Pribića i Draganića su imena dobila na isti način).⁶

1. Pogled na Slavetić s juga.

Slavetić se kroz povijest spominjao kao vlastelinstvo nekoliko hrvatskih plemićkih obitelji od kojih se najviše istaknula loza Oršića. Ime sela se u ranim dokumentima nalazi pod različitim varijacijama svoga sadašnjeg naziva (Sclauetichi, Schlauetych, Sclaueticzy, Sclavrtiz), a jedan od prvih dokumenata u kojima se spominje nastao je 1249. godine kada je ban cijele Slavonije, Stjepan, proveo postupak uređivanja zemalja županijskog grada Podgorja.⁷ Podgorje ili županija Podgorska ističe se kao dio jedne od najstarijih organizacija

⁴ Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 14.

⁵ Vidi u: *Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2021.*, https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx (zadnje pregledano: 12..2023.)

⁶ Vidi u: Laszowski, 1899., 3.

⁷Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 21.

teritorija ondašnje Hrvatske. Takve županije zasnivale su se na starim hrvatskim plemenskim ili rodnim župama, a datiraju u vrijeme od XII. do XIV. stoljeća.⁸ Središte županije bio je nekadašnji grad Podgorje koji danas na kartama pronalazimo pod imenom Turanj te od kojeg nije ostalo ništa više do li ruševina. Sjeverna granica županije Podgorske pružala se sve od izvora Bregane do Plešivice i Prilipja, dok je južnu granicu označavala rijeka Kupa.⁹ Istočna se granica županije prostirala od Prilipja, kroz Desinec i uz potok Okičnicu sve do Kupe, a zapadna od Kupe iznad Ozlja sve do izvora Bregane, prolazeći kroz Kostanjevac i Grabar.¹⁰ Te su nekadašnje županije bile važne točke ustrojstva hrvatskog kraljevstva, a glavnu je vlast u njima držao župan uz pomoć podžupana, satnika i pristava.

Godine 1293. kralj Andrija III. darovao je županiju Podgorsku knezovima iz roda Babonića, koji su je pripojili svom gradu Lipovcu te se od 1327. godine Slavetić, uz još neka okolna mjesta, navodi kao posjed grada Lipovca.¹¹ Polovicom XV. stoljeća, grad Lipovac, a s njime i Slavetić, potpada pod vlast kneza Martina Frankopana.¹² Godine 1463. knez Frankopan darovao je posjed Slavetić goričkom plemiću (županija Gorička također je bila jedna od važnih jedinica hrvatskog kraljevstva) Fabijanu Dragačiću.¹³ Nakon njegove smrti 1486. godine, Slavetić pada u ruke samog hrvatsko-ugarskog kralja Matije Korvina koji ga 1487. godine daruje plemiću Petru Horvatu, poznatijem pod prezimenom Oršić Gorički, koji je obnašao dužnosti kraljevskog rizničara i službenika jegarskog¹⁴ biskupa Urbana, te njegovoj braći Jurju, Pavlu i Jakabu.¹⁵ Početak njihove vladavine nad Slavetićem bio je buran budući da su nakon smrti kralja Matije Korvina završili na sudu s knezom Bernardinom Frankopanom koji je, neuvažavajući darovnicu pokojnog kralja, braći htio oduzeti posjed. Sud je presudio u korist braće Oršić.¹⁶ Braća su došla u sukob i s dominikancima kojima je bivši vlasnik Slavetića, Fabijan Dragačić darovao određene dijelove slavetičkog posjeda. Iako je pravo na uživanje tih dijelova dominikancima potvrdio i sam Korvin, Oršići su ih pokušali oteti, u čemu ih je spriječio novi hrvatsko-ugarski i češki kralj Vladislav naloživši biskupu Osvaidu Thuzu te banovima da zaštite dominikance.¹⁷ Krajem XV. ili početkom XVI. stoljeća, obitelj Oršić

⁸Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 17.

⁹ Vidi u: Laszowski, 1899., 22.

¹⁰ Vidi u: Laszowski, 1899., 22.

¹¹ Vidi u: Laszowski, 1899., 30.

¹² Vidi u: Laszowski, 1902., 101.

¹³ Vidi u: Laszowski, 1902., 101.

¹⁴Stari naziv mađarskog grada Egera. Vidi u: *Jegar*, Hratski egzoznizmi, <https://egzonimi.lzmk.hr/?p=1145> (zadnje pregledano: 2.6.2024.)

¹⁵ Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 21.

¹⁶ Vidi u: Laszowski, 1902., 102.

¹⁷ Vidi u: Laszowski, 1902., 102.

izgradila je „grad“ Slavetić, tj. dvorac koji je glavna tema ovoga rada zajedno sa raznim pregradnjama kroz stoljeća o kojima će riječi biti kasnije, te svojemu prezimenu pridodala i pridjev *Slavetički*. Vrativši se na povijesni pregled vlasnika Slavetića, dolazimo do vrlo burnog XVI. stoljeća. Početkom stoljeća, obitelj Oršić pretrpjela je velike štete na svom imanju uzrokovane nasiljem i pljačkom od strane vlastitih susjeda – lipovačkih vlastelina, a 1559. godine pretrpjeli su teror kneza Stjepana Frankopana Ozaljskog koji im je htio oduzeti imanje.¹⁸ Neke od sličnih razmirica pretrpjeli su i među vlastitim rodnom kada je udovica Krste Oršića, Margareta Tahijeva pokušala oteti imanje svojim šurjacima.¹⁹ Za vrijeme trajanja tog sukoba, braća Matija, Marko i Ivan Oršić uspjeli su od kralja Rudolfa II. ishoditi novu darovnicu za grad Slavetić, kao i za imanje. Kroz XVI. stoljeće, obitelj Oršić značajno je proširila svoje imanje.²⁰ Svoju su vlast proširili i na okolna sela poput Novaka, Pribića i Mekušja te Lovića, za koja je 1682. Baltazar Oršić dobio i darovnicu kralja Leopolda I. Kroz XVII. stoljeće su se Oršići u očima kralja i naroda istaknuli kao veliki patrioti te za svoje zasluge 1675. godine primili naslov baruna s pridjevkom *ab Orsich, Karina, Nelepat et Tinin*, a 1682. godine naslov vječnih grofova modruških.²¹ Za svoje je zasluge Ivan Franjo Oršić krajem stoljeća od kralja Leopolda I. dobio i grad Severin na Kupi, a putem braka s Jelisavom Petričević zagorska te turopoljska imanja: Bistru, Jakovlje, Petrovinu (kraj Velike Gorice) te Šiljakovinu. Kroz XVIII. stoljeće spominjalo se ime Krste Oršića koji se istakao u ratovima po Njemačkoj, a za svoje je zasluge godine 1744. primio naslov grofa, a kasnije i župana Zagrebačke županije te potkapetana Kraljevine Hrvatske. Zadnji Oršić koji je držao imanje Slavetić bio je poznati ilirac Juraj Oršić, čija je udovica Vilhelmina r. barunica Hiller, imanje 1869. godine prodala banu Levinu Rauchu.²² Prema župnim zapisima, obitelj Rauch se na imanju zadržala do 1916. godine, nakon čega ga je preuzela Samoborska štedionica te ga prodala zagrebačkom poduzeću „D.D. Schlessinger i Grünwald“.²³ Nakon toga, Slavetić je pripao Obrtnoj banci, no godine 1931. se vratio u ruke obitelji Oršić, tj. Richarda i Helene Oršić koji su se tamo i nastanili.²⁴ Nakon smrti grofice Helene, dvorac je ostao u privatnom vlasništvu, no korišten je i kao dio Hrvatskog državnog arhiva.²⁵ Budući da je obitelj Oršić 2012. godine

¹⁸ Vidi u: Laszowski, 1902., 103.

¹⁹ Vidi u: Laszowski, 1902., 103.

²⁰ Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 23–24.

²¹ Obitelj Oršić istaknula se u borbi protiv osmanskih Turaka, a podvig Ivana Franje Oršića, kapetana Križanić-Turnja iz 1785. godine opjevao je i Ivan Čikulin pod naslovom *Franciscus Orsich Illyrus.*, vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 23–24.

²² Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 24.

²³ Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 24.

²⁴ Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 24.

²⁵ Više riječi o ovoj temi će biti u četvrtom poglavlju rada.

dvorac odlučila prodati, on se danas nalazi u privatnom vlasništvu jedne obitelji koja se u njemu i nastanila.

Važan dio života svakog prigorskog mjesta je i onaj vjerski, stoga bi pregled povijesti i obilježja Slavetića bio nepotpun bez spomena slavetičke župe svetog Antuna Pustinjaka (sl. 2). Župa je utemeljena 12. rujna 1661. godine, a titulara je naslijedila od filijalne crkve u Slavetiću.²⁶ Utemeljitelj župe bio je zagrebački biskup Petar Petretić. Župa je osnovana na molbu Baltazara, pripadnika obitelji Oršić, koja je postala pokroviteljem župe. Slavetić je prije tog 12. rujna 1661. godine pripadao župi Petrovina, kojoj su pripadala i još neka mjesta koja sada čine slavetičku župu. Župa sv. Antuna Pustinjaka sastoji se od nekoliko manjih sela, sjedište joj je dakako Slavetić, a iza njega slijede Tihočaj, Dragovanščak, Rastoki, zatim Gračac (prethodno pripadao župi Pribić), Hrašća i Dudić (prethodno pripadali svetojanskoj župi) te Hrlići i Brebrovac (pripadali župi Petrovina sve do 1789. godine).²⁷ Obitelj Oršić nije se istaknula samo kao pokrovitelj župe, već se veže i uz gradnju same crkve kao i filijalne kapele koja je prethodno stajala na njenom mjestu.²⁸ Nakon kanonske vizitacije 1662. godine bilo je potrebno urediti staru filijalnu crkvu, a prve preinake datiraju u 1668. godinu te se nadogradnja nastavljala i u sljedećim godinama.²⁹ U gradnju i uređivanje crkve, također su bili uključeni i župljani. Prema zapisima vizitacije župe iz 23. veljače 1683. godine, crkvu je posvetio zagrebački biskup Martin Borković, što je ujedno značilo da su radovi na crkvi i njena obnova dovršeni.³⁰ U istim se zapisima spominje kako je crkva zidana i lijepo uređena, kako je napravljena od sitnog kamenja te da je imala dvoja vrata, od kojih su glavna bila ona zapadna iznad kojih se nalazio zidan i presvođen kor.³¹ Također se spominje i novoizgrađeni toranj s dva zvona te obnovljen kor. U crkvi su se nalazila dva oltara od kojih je glavni bio posvećen titularu sv. Antunu Pustinjaku, a drugi Uznesenju Blažene Djevice Marije, koji se nalazio u novoj obiteljskoj kapeli obitelji Oršić, u kojoj je bila smještena i obiteljska grobnica. Kasnija kanonska izvješća svjedoče o brojnim naknadnim radovima i nadogradnjama te liturgijskom namještaju kao i postojanju tri grobnice: već spomenuta grobnica obitelji Oršić, zatim grobnica obitelji Delišimunović te grobnica slavetičkih župnika.³² Kroz XIX. i prvu polovicu XX. stoljeća provodio se niz radova i pregradnji crkve prilikom kojih su financijski sudjelovali i

²⁶Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 32.

²⁷Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 32.

²⁸Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 40.

²⁹ Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 41.

³⁰Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 42–43.

³¹Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 43.

³²Autori djela *Župa svetog Antuna Pustinjaka u Slavetiću* donose iscrpan pregled svih intervencija izvršenih na crkvi i zapisanih u brojnim kanonskim vizitacijama. Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 43–50.

mnogi župljani koji su živjeli van granica Hrvatske i Europe. Prvo je temeljitije renoviranje započeto 1929. godine, a pokrenuo ga je i temeljito opisao tadašnji župnik Nikola Herceg.³³ Radovi na crkvi nastavili su se i nakon Drugog svjetskog rata, a nadgledao ih je niz župnika koji su imali prilike služiti u slavetičkoj župi.³⁴ Također, u crkvu su uvedene i električne instalacije, postavljen je gromobran te je uređena i okolica same crkve. Župna crkva sv. Antuna Pustinjaka danas se sastoji od broda, svetišta, sakristije, kora te zvonika, a kompletna unutrašnjost ukrašena je freskama od kojih se najviše ističe ona iznad glavnoga oltara, koja prikazuje zaštitnika župe.³⁵ Sa sjeverne se strane ulaza nalaze kapela i oltar sv. Barbare, prenesen u crkvu iz kapele na Crikvišću u XIX. stoljeću. Na istoj se strani nalazi i kapela s oltarom Majke Božje Radosne s dva moćnika. Na južnoj se strani nalazi kapela s oltarom sv. Valentina, a u crkvi se još ističu i Križni put, slika sv. Antuna Pustinjaka te kipovi Prečistog srca Marijina i Presvetog Srca Isusova. Još neke zanimljivosti o slavetičkoj župi su da je sadržavala bogatu knjižnicu religioznih tekstova te da je, iako relativno siromašna, dala popriličan broj umjetnina prilikom osnivanja Dijecezanskog muzeja u Zagrebu.³⁶ Uz župnu crkvu i pripadajući župni dvor, itinerar sakralnih prostora slavetičke župe čine i filijalne kapele (i još neke manje) te raspela u okolnim selima.³⁷ Osim u grobnicama koje se nalaze u crkvi, župljani su se pokapali u početku na groblju koje se nalazilo okolo župne crkve, a od 1786. godine i na novom groblju na obližnjem Cirkvišću.³⁸ Godine 1900. otvoreno je i novo groblje Brežnjak na kojem se i danas ukapa župljane.³⁹

³³Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 53.

³⁴Autori ponovno daju detaljan izvještaj svih onodobnih intervencija. Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 56–58.

³⁵Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 58.

³⁶Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 75–77.

³⁷Autori spomenutog djela cijela dva poglavlja posvećuju upravo filijalnim kapelama i njihovom inventaru te manjim kapelama, poklonicima i raspelima. Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 81–118.

³⁸Jedno je poglavlje knjige posvećeno upravo grobljima i kriptama. Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 143–144.

³⁹Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 144.

2. Crkva svetoga Antuna Pustinjaka u Slavetiću.

Kao što je već spomenuto, Slavetić se danas nalazi u sklopu općine Jastrebarsko s kojim je povezan od davnina. Jastrebarsko je oduvijek bilo najbliži „veći“ grad, poznat i kao mjesto u kojem se nalazio dvorac plemićke obitelji Erdődy, ali i veliko trgovišno mjesto čije je povlastice potvrdio i sam kralj Bela IV. 1257. godine.⁴⁰ Stanovnici okolnih sela, pa tako i Slavetića, svakoga su tjedna nosili svoja dobra i rukotvorine na „jaskanski“ sajam te tamo njima trgovali.

⁴⁰Vidi u: Koščak, J. Baloban, S. Baloban, 2011., 19.

2. OBITELJ ORŠIĆ

Dinastija Oršića bila je jedna od najutjecajnijih i najstarijih plemićkih obitelji na području Hrvatske. Ime Oršića spominje se u mnogim dokumentima i povijesnim pregledima koji ukazuju na njihov značaj za politiku državnih ustrojstava u kojima se teritorij Hrvatske nalazio kroz povijest. Također, prvo barunska pa onda grofovska obitelj Oršić kroz svoju je povijest širila teritorije svojih posjeda te tako u rukama držala mnoge darovnice i potvrde vrhovnih vladara. Mnogi su posjedi u ruke obitelji Oršić došli i putem ženidbenih veza što nije značilo samo povećanje bogatstva obitelji, već i usku vezu s mnogim plemićkim obiteljima s teritorija Austro-Ugarske Monarhije. O vlastitoj obitelji pisao je i grof Adam Oršić Slavetički u djelu *Rod Oršića* objavljenom 1943. godine na hrvatskom jeziku, a zanimljive podatke o životu i svakodnevnici plemstva saznajemo i iz spisa kao što je *Putni račun kapetana Franje Oršića Slavetičkog iz godina 1670. do 1673.* U ovom poglavlju slijedi sažet pregled povijesti obitelji Oršić i njihova uspona u društvu. Brojni podatci o povijesti obitelji Oršić, osim u spomenutom djelu, mogu se pronaći u arhivima i zbirkama u Zagrebu, Varaždinu, Beču, Budimpešti i Grazu.⁴¹

Korijeni obitelji Oršić sežu davno u prošlost, a smatra se da je potekla od starohrvatskih plemena Lapčana i Karinjana.⁴² Pleme Lapčana bilo je jedno od dvanaest starohrvatskih plemena porijeklom iz Lapca u Lučkoj županiji.⁴³ Poznato je da je kralj Dmitar Zvonimir udao svoju kćer Klaudiju za plemića Vinihu Lapčanina te da je ona u miraz donijela posjed Karin.⁴⁴ Pleme Lapčana istaknulo se kroz važne povijesno-političke događaje na teritoriju Hrvatske pa je tako jedan od pripadnika tog plemena, župan Martin, bio jedan od predstavnika Hrvatske pri sklapanju sporazuma s kraljem Kolomanom 1102. godine, poznatijem pod nazivom *Pacta conventa*.⁴⁵ Kasniji izvori donose mnoge primjere potvrda povlastica plemićima pod imenom de Lapuch, a 1360. godine, hrvatsko-ugarski kralj Ludovik I. Anžuvinac potvrđuje im posjed zemalja u Karinu.⁴⁶ Jedna se grana obitelji odvojila i započela nazivati Karinjanima. Lapčani i Karinjani posjedovali su zemlju ponajviše u Lučkoj županiji, no kasnije su svoje posjede

⁴¹Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 6.

⁴²Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 6.

⁴³Vidi u: Lapčani. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.-2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lapceni> (zadnje pregledano: 6.6.2024.)

⁴⁴Vidi u: Lapčani. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.-2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lapceni> (zadnje pregledano: 6.6.2024.)

⁴⁵Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 6.

⁴⁶Vidi u: Lapčani. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.-2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lapceni> (zadnje pregledano: 6.6.2024.)

proširili i u okolicu Zadra. Posjedovali su Dobruću Vas, Mogoruvu Dubravu, Dolčane, Dragine i Lemeševo Hrašće, a središte im je bilo u Karinu.⁴⁷ Kroz drugu polovicu XV. stoljeća pojedine grane plemena počele su se raseljavati (ponajviše se spominju Gacka, Psetska, Cetinska, Lučka i Kninska županija) te se tako ime Lapčana i Karinjana postepeno gubi.⁴⁸ Ime Lapčana posljednji se put spominje 1460., a Karinjana 1498. godine.⁴⁹ Osim Oršića, iz ovih plemena potječu još neke hrvatske plemićke obitelji, a to su Draškovići i Utješinovići.⁵⁰ Neki od znakova da su Oršići bili potomci spomenutih plemena su i slika jednoglavog orla s obiteljskog grba koja se zadržala sve do 1675. godine te činjenica da je ime prvog poznatog Oršića bilo Vlatko, uobičajeno za spomenuta plemena.⁵¹

Prvi spomen obitelji Oršić pojavljuje se u župi Pset, koja je nekoć pripadala kninskoj biskupiji.⁵² Obitelj se spominje 28. listopada 1420. godine u jednoj kninskoj ispravi kojom je naređena istraga u vezi imanja Očigova u župi Pset. Istragu su naredili hrvatski podbanovi koji su za svog povjerenika imenovali Vlatka Udrinića. Spomenuti se Vlatko prvo nazivao Udrinić, a zatim Orsych de Udrinich što svjedoči o tome da su Oršići posjedovali imanje u Udriniću, selu danas poznatijem pod nazivom Drinić na Uncu.⁵³ Godine 1449. je Vlatko, pod imenom Orsych de Udrinich, sa svojim rođakom Vukcem, imenovan povjerenikom gubernatora Ivana Hunjada u vezi parnice za imanje Očigovo te se tada prezime Oršić prvi puta službeno spominje.⁵⁴

Budući da se nisu mogli obraniti od osmanskih osvajanja, obitelj Oršić preselila se na područje ranije spomenute županije Podgorske gdje se 1472. godine spominju kao vlastela.⁵⁵ Tijekom narednih godina, obitelj je prikupila mnoga imanja putem kraljevskih donacija i kupnje te se počela smatrati punopravnim članom plemstva onoga kraja, što potvrđuje i činjenica da su se kroz cijelo jedno stoljeće nazivali „Orsych de Goricza“.⁵⁶ S goričkim plemstvom nisu bili vezani samo putem društvenog statusa, već se smatra da je supruga ranije

⁴⁷Vidi u: Lapčani. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.-2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lapcani> (zadnje pregledano: 6.6.2024.)

⁴⁸Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 7.

⁴⁹Vidi u: Lapčani. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.-2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lapcani> (zadnje pregledano: 6.6.2024.)

⁵⁰Vidi u: Lapčani. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.-2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lapcani> (zadnje pregledano: 6.6.2024.)

⁵¹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 7.

⁵² Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 7.

⁵³ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 7.

⁵⁴ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 7.

⁵⁵ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 7.

⁵⁶ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 7.

spomenutog Vlatka Oršića bila gorička plemkinja Mare Szvadich de Goricza.⁵⁷ Idući značajan događaj za povijest obitelji Oršić bila je darovnica hrvatsko-ugarskog kralja Matije Korvina braći Oršić, kojom im se dodjeljuju Dol, Orehovac, Lipovac te za njih najvažniji Slavetić.⁵⁸ Darovnica je obitelji uručena prilikom opsade Bečkog Novog Mjesta, 1487. godine. Nakon smrti najstarijeg brata, Pavla, 1513. godine slijedi vrlo teško razdoblje za Oršiće ispunjeno razmiricama u obitelji. Pavao Oršić nije imao muških nasljednika pa je vlast nad imanjima preuzeo drugi najstariji brat, Juraj.⁵⁹ Tim potezom, obitelj se zamjerila Pavlovoj udovici Ani koja je uz pomoć zeta Ivana Zemlića „de Myhostrohec“ i grofa Mihajla Frankopana pokušala vratiti vlast nad imanjima svojoj kćeri Margareti. Njen naum nije uspio budući da su u pomoć Oršićima došli susjedi.⁶⁰ To nije bio kraj borbama za vlasništvo nad imanjem obitelji Oršić. Nakon Anine izdaje, imanja su se željeli dokopati i drugi plemići poput grofova Nikole i Bernardina Frankopana, Mihajla Skoblića, Ladislava i Tome Pethev de Gerse, Ladislava de Kaniža, Bartola Budačkog i dr.⁶¹ U tim je sukobima obitelj Oršić pretrpjela velike materijalne gubitke. Godine 1519. je umro Marko Oršić Gorički, posljednji punoljetni, muški član obitelji te za sobom ostavio udovicu Potenciju rođ. Špirančić od Čanjeva i trogodišnjeg sina Ivana.⁶² Njih su dvoje boravili u Oršićgradu koji se nalazio na imanju Dol kod Krnjaka.⁶³ Tamo su ugostili već spomenute Anu, Margaretu i njenog supruga koji su iskoristili priliku kada su Potencija i Ivan otputovali na imanje Toplica kod Slavetića te preuzeli vlast nad Oršićgradom. Budući da više nije imala čvrsto sklonište pred osmanskim navalama, Potencija Oršić odlučila je izgraditi u Slavetiću: „čvrst grad, kolievku i sielo Oršića kroz buduća stoljeća“.⁶⁴ Spor između obitelji trajao je pedesetak godina. Zimići su bili odlučni u svom naumu da Oršićgrad, ili Zimićgrad kako su ga nazivali, zadrže za sebe, a Oršići i sama banska vlast bili su preslabi da mu se odupru.⁶⁵ Godine 1543., tada već odrasli Ivan Oršić pokušao je svoje posjede vratiti dvobojem, našto je Zimić odbio te ismijao mladog plemića. Imanje su uspjeli vratiti tek Ivanovi sinovi 1570. godine, kada se dogodio niz razmirica u obitelji Zimić.⁶⁶ Nažalost, Oršići su imanje ponovno izgubili predavši ga novoosnovanoj Vojnoj krajini.⁶⁷ Ivan III. Oršić od Gorice

⁵⁷ Vidi u: Batelja Majić, 2021., 66.

⁵⁸ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 8.

⁵⁹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 8.

⁶⁰ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 8.

⁶¹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 8.

⁶² Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 8-9.

⁶³ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 9.

⁶⁴ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 9.

⁶⁵ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 10.

⁶⁶ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 10.

⁶⁷ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 10.

i Slavetića proširio je obiteljske posjede te se istakao u borbi s osmanskim Turcima zarobivši turskog agu, za čiju je glavu ucjenama dobio veliko bogatstvo.⁶⁸ Tako je vlast Oršića proširena i na Zvečaj na Korani, Rogoz kod Maribora i u Međimurju u blizini Čakovca, a kralj Ferdinand darovao mu je Raztoke kod Petrovina.⁶⁹ Sa suprugom Anom rođ. Konjski imao je pet sinova i dvije kćeri te tako osigurao opstanak loze Oršića. Služio je kao kapetan Ivanički u Križovljanu na dvoru svog zeta Krste Vragovića te je tamo i umro 1563. godine.⁷⁰ Za vrijeme života Ivana III. Oršića, obitelj je postala vrlo ugledna u plemićkim krugovima, čime su kasnije pridonijeli i njegovi sinovi vlastitim političkim i vojnim angažmanom te ženidbama s pripadnicama najuglednijih plemićkih obitelji. Posebno se istakao njegov sin Krsto I. koji je, iako vrlo mlad, umro kao plemić kojeg nisu poštovali samo ostali velikaši, već i pripadnici nižih društvenih slojeva, a ponajviše seljaci. Krsto I. oženio je Margaretu Tahi s kojom je dobio jednu kćer te protiv čijeg se brata žestoko pobunio za vrijeme trajanja Gupčeve Seljačke bune 1576. godine, stavši na stranu potlačenih seljaka.⁷¹ Krstin brat Marko II. je kod obitelji Zrinski obnašao dužnost prokulaba (zapovjednika) grada Ozlja te gubernatora pomorskih krajeva sa sjedištem u gradu Bakru.⁷² Marko II. te treći brat, Ivan IV. oženili su dvije sestre pripadnice obitelji Babonožića, koje su u miraz donijele tri imanja: Mekušje, Orle i Kostel kod Pribića. Također, braća su uživala i 40 selišta, koja su predstavljala zalog za novčane dugove obitelji Zrinski.⁷³

Matija II. Oršić ostao je kao jedini muški nasljednik obitelji, a istakao se po tome što je sva imanja Oršića objedinio pomoću raznih kraljevskih darovnica, kupnji i miraza.⁷⁴ Također, za njegovo su vrijeme načinjene mnoge preinake i dogradnje na dvorcu u Slavetiću. Matija II. oženio je Suzanu Dorotić, kćer Barbare Križanić koja se preudala za baruna Jurja Kacianera te stekla čvrste veze na bečkom dvoru. Na taj je način i Matijin sin Ivan Franjo (ili Ferenc) na dvoru dobio službu paža i ubrusara.⁷⁵ Ivan Franjo za svoga je života obitelj priskrbio još veće počasti. U Bologni je završio pravo te se istaknuo kao marljiv i darovit student. Kasnije je postao vicegeneral karlovačke Vojne krajine, a 1682. godine i nasljedni veliki župan modruški.⁷⁶ Za njegova se vremena obitelj preselila i na zagorske posjede te stekla imanja Bistra, Jakovlje, Psarno i Gornja Stubica.⁷⁷ O njegovom životu mnogo se toga može saznati iz

⁶⁸ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 10.

⁶⁹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 10.

⁷⁰ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 10.

⁷¹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 10–11.

⁷² Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 11.

⁷³ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 11.

⁷⁴ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 11.

⁷⁵ Vidi u: Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 9.

⁷⁶ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 12.; Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 10.

⁷⁷ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 12.

spisa *Putni račun kapetana Franje Oršića Slavetičkog iz godine 1670. do 1673.* Franjin brat Baltazar Oršić istaknuo se kao pukovnik i vrhovni kapetan gradova Skrad i Barilović.⁷⁸ Također, imena ove braće, kao i njihova oca, spominju se i 1672. godine kada je hrvatsko plemstvo caru podnijelo molbu da se Hrvatska odcijepi od Mađarske te s njom veže samo personalnom unijom.⁷⁹

Antun Oršić, sin jedinac Ivana Franje, bio je još jedan pripadnik obitelji čije se ime veže uz brojne vojne poduhvate, ali i uz jedan skandal. Bio je oženjen barunicom Marijom Terezijom Wintershoffen s kojom je imao troje djece. Nakon nekoliko godina braka, Antun je optužio svoju suprugu da ga je pokušala ubiti pomoću čarolija te dobio rastavu braka. Razvod braka izazvao je veliki skandal u ono doba te su djeca predana na odgoj daljim rođacima, a Juraj je ostatak života proveo u inozemstvu, napustivši obiteljska imanja.⁸⁰ Antun Oršić sudjelovao je u Ratu za španjolsko naslijeđe kao konjanički satnik te se istaknuo u bitci kod Kufsteina. Također je ratovao i u Mađarskoj protiv Osmanlija.⁸¹ Godine 1706. poginuo je u bitci pred Körmendom kao pukovnik ličkih krajišnika, a ubio ga je Franjo Rakoczy hitcem iz puške.⁸² Nakon Antunove smrti, imanja je naslijedio njegov najstariji sin Bernardin III., koji je oženio Anu Patačić te koji je ubijen 1723. godine. Nakon nedjeljne mise, ubijen je hitcem ispred crkve u Laduču.⁸³

Krsto II. Oršić Slavetički bio je sin Bernardina III. te jedan od najpoznatijih pripadnika obitelji. U Bologni i Beču studirao je pravo, a istakao se u mnogim vojnim pothvatima. Već 1741. godine, njegov skrbnik i ujak Vladislav Patačić postavio ga je za satnika njegove konjaničke satnije.⁸⁴ Sudjelovao je u Ratu za austrijsko naslijeđe protiv pruskog vladara Fridrika II. velikog, a odlikovao se i u borbama u Češkoj i Gornjoj Austriji. Carica Marija Terezija imenovala ga je, prilikom krunidbe, vitezom zlatne ostruge.⁸⁵ Godine 1744. dobio je odlikovanja i titulu grofa te se vratio u Hrvatsku gdje je oženio Josipu Zichy.⁸⁶ Budući da je svoja imanja našao u vrlo lošem stanju, poduzeo je mnoge mjere kako bi ih ponovno uzdignuo te je u tome i uspio. Nakon toga, Krsto II. počeo se baviti i političkim, javnim

⁷⁸ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 12.

⁷⁹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 14.

⁸⁰ Vidi u: Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 11.; Oršić Slavetički, 1943., 14.

⁸¹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 14.

⁸² Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 14.; Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 11.

⁸³ Postoji više verzija ove priče, a svaka od njih ubojicom imenuje drugu osobu. Vidi u: Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 11.; Batelja Majić, 2021., 10.; Oršić Slavetički, 1943., 14

⁸⁴ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 15.

⁸⁵ Vidi u: Batelja Majić, 2021., 1

⁸⁶ Vidi u: Batelja Majić, 2021., 16.; Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 13.

poslovima te je 1748. godine imenovan predsjednikom Banskog stola, a 1749. godine poslanje u Beč s naslovom ablegata (izaslanika, zastupnika) hrvatskog kraljevstva.⁸⁷ Godine 1750. vratio se u Hrvatsku te preuzeo naslov dopukovnika Kostajničke pukovnije, a od 1753. godine i pukovnika Glinske pukovnije.⁸⁸ Također, budući da je 1755. godine postao predsjednik popisnog te član Urbarijalnog povjerenstva, uvelike je pridonio poboljšanju položaja seljaštva.⁸⁹ Krsto II. sudjelovao je sa svojom pukovnijom od 2200 vojnika i u Sedmogodišnjem ratu, gdje se odlikovao prilikom opsade Praga, bitci kod Plavna te juriša na tvrđavu Schweidnitz.⁹⁰ Kandidirao se za banskog namjesnika, no nije se uspio izboriti za to mjesto. U domovinu se vratio po završetku rata kao generalbojnik i zapovjednik banskih pukovnja. Budući da se nastanio u Petrinji, godine 1762. imenovan je zamjenikom zapovjednika Banske krajine te kapetanom kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.⁹¹ Iako se umirovio kao podmaršal, javnim se poslovima bavio sve do smrti pa je tako dvanaest godina obnašao dužnost predsjednika Banskog stola, a od 1770. do 1782. godine bio je veliki župan Zagrebačke županije.⁹² Budući da se 1763. godine nastanio u Zagrebu, Krsto II. dao je saizdati raskošnu palaču, a tijekom života dao je sagraditi i jedan od najljepših hrvatskih dvorova, na imanju u Bistri.⁹³

Krsto II. Oršić imao je jedanaestero djece, a o životu njegova tri sina, Adama, Nepomuka i Franje Ksaverskog, detalje saznajemo iz zapisanih uspomena jednog od njegovih sinova, grofa Adama Oršića iz 1812. godine. Godine 1753. rodio se Nepomuk Oršić.⁹⁴ Nepomuk se školovao u Trnavi te obnašao dužnosti, prvo zastavnika pa onda i pukovnika, Druge banske pukovnije te sudjelovao u Pruskom ratu.⁹⁵ Potom je imenovan komornikom i predsjednikom Banskog stola, a oženio se Eleonorom Keglević s kojim je imao šestoro djece.⁹⁶ Kasnije se ponajviše bavio gospodarstvom i poštanskim poslom te knjigovodstvom. Franjo Ksaverski Oršić rođen je 1758. godine, a nakon što je svršio bogoslovne nauke u Rimu, postao je župnikom u Krapini.⁹⁷ Nakon toga imenovan je i kanonikom i opatom u Zagrebu. Brat Adam

⁸⁷ Vidi u: Batelja Majić, 2021., 17–18.

⁸⁸ Vidi u: Batelja Majić, 2021., 19–20.

⁸⁹ Vidi u: Batelja Majić, 2021., 21.; Oršić Slavetički, 1943., 15.

⁹⁰ Vidi u: Batelja Majić, 2021., 21–23.

⁹¹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 16.

⁹² Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 16.; Batelja Majić, 2021., 25.

⁹³ Vidi u: Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 14.; Oršić Slavetički, 1943., 16.

⁹⁴ Vidi u: Batelja Majić, 2021., 33.

⁹⁵ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 57.

⁹⁶ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 57.

⁹⁷ Vidi u: Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 15.

opisuje ga kao poštenog i brižnog čovjeka, čiji je najdraži hobi bio proučavanje ptica.⁹⁸ Adam Oršić za sebe piše da je četvrto dijete svojih roditelja. Rođen je 13. studenog 1748. godine u Stubici.⁹⁹ Školovao se u nekoliko različitih gradova te je još kao mladić služio kao poručnik u posadi pješništva Adama Bathyánya u Pragu.¹⁰⁰ Za sebe navodi da je bio: „skrajnje neuk, neodgojen, samom sebi prepušten mladić; u svemu neizkusan, bez načela, u lošem društvu postao razuzdan, dapače i razvratn“. ¹⁰¹ Nakon nekoliko godina i mnogih putovanja u službi poručnika, uz pomoć biskupa Adama Patačića, Adam Oršić jepromijenio svoje ponašaje te se počeo uspinjati na društvenoj i poslovnoj ljestvici.¹⁰² Nakon dvanaest godina službe, po očevoj želji, Adam nije otišao u Pruski rat već se vratio kući.¹⁰³ Oženio se Leonardom Woykffy (koja je preminula vrlo mlada) s kojom je imao četvero djece. Nakon toga, Adam se oženio Franciskom Keglević s kojom je imao jednog sina koji je umro kao dijete.¹⁰⁴ Bavio se uglavnom gospodarskim poslovima sve do 1793. godine kada mu je ugarski sabor povjerio „izpravak“ granice između Hrvatske, Štajerske i Kranjske.¹⁰⁵ Nešto kasnije, u strahu od francuskih napada, Sabor ga šalje caru u Beč s nalogima zemaljskih staleža.¹⁰⁶ Osim ovih biografskih podataka, grof Adam Oršić opisuje i povijesne i političke događaje koji su se odvijali za njegova života te kulturne promijene koje je zamijetio.

Adama je naslijedio jedini preživjeli sin, Juraj Oršić. Odlikovao se u bitci kod Austerlitz kao natporučnik te u bitci protiv francuskih okupatorskih četa pod Rijekom kao bojnik Narodnog husarskog banderija.¹⁰⁷ Ono po čemu ga povijest najviše pamti zasigurno je i njegovo domoljublje te sudjelovanje u osnutku Ilirskog pokreta. Također, sa svojim dobrim prijateljem grofom Jankom Draškovićem osnovao je Narodnu stranku.¹⁰⁸ Njih su dvojica 1843. godine otputovali u Beč kako bi održali audijenciju s carem, podnijevši molbu za dopuštenje korištenja ilirskog imena u književnosti i jeziku. Također, Juraj Oršić se zajedno s ostalim sumišljenicima i vlastitom suprugom Wilhelminom Hiller žestoko okomio na habsburšku vlast nakon pada Srpanjskih žrtava.¹⁰⁹ Juraj Oršić sudjelovao je u osnivanju Prve hrvatske streljačke

⁹⁸Zanimljivo je napomenuti kako je Franjo Ksaverski Oršić 1798. godine izdao *Knjižicu baratanja s finki, van izdanu po jednom finko-ljubitelju* u Vrhovčevoj Novoselskoj tiskari. Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 58.

⁹⁹ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 58.

¹⁰⁰ Vidi u: Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 18.

¹⁰¹ Vidi u: Maligec, Kolveshi, 1996., 18.

¹⁰² Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 59.; Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 18.

¹⁰³ Vidi u: Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 18.

¹⁰⁴ Vidi u: Filipčić Maligec, Kolveshi, 1996., 19.

¹⁰⁵ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 61.

¹⁰⁶ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 61.

¹⁰⁷ Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 16.; Filipčić, 1996., 164.

¹⁰⁸ Vidi u: Filipčić, 1996., 165.

¹⁰⁹ Vidi u: Filipčić, 1996., 166.

družine te je imenovan i njenim pukovnikom.¹¹⁰ Svoje imanje Tuškanac darovao je toj družini, te ono i dan danas služi kao mjesto okupljanja Zagrepčana. Od 1820. godine pa sve do smrti 1847., Juraj je bio član svih hrvatskih Sabora, a 1822. bio je poslan i na kongres u Veroni kao član Hrvatske kraljevske deputacije.¹¹¹ Grof Juraj Oršić umro je 1. kolovoza 1847. godine.

Nakon što su opisani svi važni članovi obitelji Oršić valja napomenuti kako su se bogata imanja kojima su kroz povijest raspolagali razdijelila zbog ženidba i mnogobrojnosti nasljednika. Dinastija obitelji Oršić razdijelila se u nekoliko grana, a zadnje imanje, koje je obitelj donedavno držala u svojim rukama, bilo je Slavetić. Povijest obitelji i samoga imanja krajem XIX. i kroz XX. stoljeće iznesena je u poglavlju o samome selu, a nekih zanimljivijih podataka o ostalim članovima obitelji nema budući da se nijedan Oršić poviješću svoje obitelji nije pozabavio kao grof Adam.

¹¹⁰ Vidi u: Filipčić, 1996., 170.

¹¹¹ Kongres je sazvan radi oslobodilačkih pokreta u Grčkoj i Španjolskoj. Vidi u: Oršić Slavetički, 1943., 17.

3. TLOCRTNO-PROSTORNA ORGANIZACIJA DVORCA

Dvorac Oršić (sl.3), ili kako ga Sena Sekulić Gvozdanović u svom tekstu naziva, stari grad Slavetić, nalazi se na 293 metra nadmorske visine, na obroncima Plešivičkog Prigorja te, kako je već spomenuto, dominira zapadnom stranom sela Slavetić.¹¹² Nalazi se na izdvojenom brežuljku, okružen šumom, a kao jedan od dokaza njegovog izvorno obrambenog karaktera jest i činjenica da mu je pristup sa zapadne, južne i sjeverne strane, koje su obrasle šumom, nemoguć. Sa sjeverne strane dvorca izdiže se Veliki Vrh, brijeg visok 442 metra nadmorske visine, a sa zapadne strane teče potok nazvan Radilovac.¹¹³ Istočna strana jedina je s koje se dvorcu može nesmetano pristupiti, a ispred nje se proteže prostran plato na kojemu su se nekada nalazile i gospodarske zgrade. Jedina cesta kojom se može pristupiti dvorcu proteže se kroz selo iz smjera istoka te vijuga uz dvorac niz padinu brijega sa sjeverne strane prema zapadnoj. Danas se posjedi nekadašnjeg slavetičkog vlastelinstva više ne nalaze u vlasništvu obitelji Oršić, no Emilij Laszowski u svom tekstu o Slavetiću navodi kako se ono nekada prostiralo na približno 1800 rali.¹¹⁴ Prema smještaju, po tipologiji Zorislava Horvata, slavetički dvorac Oršić može se svrstati među gorske, longitudinalne burgove.¹¹⁵ Današnji izgled dvorca razlikuje se od prvotnog, a istraživanja Sene Sekulić Gvozdanović pokazala su kako je nekada dvorac imao više obilježja burga te bio opasan dvama redovima zidina, što je vidljivo na nacrtu spomenute autorice, koji prikazuje mogući izgled dvorca prije kasnijih dogradnji i pregradnji.¹¹⁶ Promatrajući taj nacrt, prema tipologiji Drage Miletića, burg se može smjestiti i među jezikolike, visinske burgove.¹¹⁷

Današnji se dvorac sastoji od nekoliko glavnih objekata koji čine četverokrilno, pravokutno zdanje s malim, pravokutnim unutrašnjim dvorištem. Spomenute glavne objekte čine: branič-kula u sjeverozapadnom kutu te palas koji se na nju nadovezuje u smjeru istok – zapad, zatim jednokatna, ulazna građevina na istočnoj strani koja povezuje palas i kulu u jugoistočnom kutu, prizemna građevina koja se na tu kulu nadovezuje u smjeru zapada te manja pravokutna kula koja je povezuje s branič kulom i zatvara unutarnje dvorište prema zapadu.

¹¹² Vidi u: Sekulić Gvozdanović, 1975., 76.

¹¹³ Vidi u: Laszowski, 1902., 100.

¹¹⁴ Vidi u: Laszowski, 1902., 100.

¹¹⁵ Vidi u: Z. Horvat, 2008., 27.

¹¹⁶ Autorica naglašava kako je nacrt izrađen uz pomoć istraživačica Krstić i Habunek-Moravec, a predstavlja fazu koja bi se mogla datirati na prijelaz iz XV. u XVI. stoljeće, doba kada su se Oršići doselili u Slavetić. Vidi u: Sekulić Gvozdanović, 2019., 83.; 88.

¹¹⁷ Jezikoliki burgovi najčešći su tip burgova na ovim prostorima, a baš kao i slavetički dvorac, građeni su na terenu koji se sa tri strane nalazi na strmini, dok je jedna pristupačna. Vidi u: Miletić, 2012., 151.

Jedini ulaz u dvorac nalazi se s, jedine pristupačne, istočne strane te vodi do unutarnjeg dvorišta. U sjeverozapadnom uglu unutarnjeg dvorišta nalazi se natkriveno stubište koje vodi u prostorije prvoga kata branič-kule, palasa i pravokutne kule na zapadu. Budući da je u više navrata dograđivan, kao i zbog same visine pojedinih dijelova, zidne mase objekata nisu jednake, a nad svima se visinom ističu palas i branič kula. Najstariji dijelovi dvorca, branič-kula i palas imaju najdeblje zidove, upravo zbog svoje izvorne obrambene funkcije. Njihova se struktura sastoji od neobrađenog kamena različitih dimenzija s obrađenim licem, dok su ugaoni kvadri nešto pravilniji.¹¹⁸ Struktura zida ostalih dijelova je vrlo slična. Pokrov krovišta cijelog kompleksa je, u vrijeme pisanja rada autorica Krstić i Habunek-Moravec, bio izrađen od utorenog betonskog crijepa koji je bio dosta teži od normalno utorenog. Iz tog razloga su sve letve i roženice krovišta imale pregib, budući da su tijekom izrade bile predviđene za nošenje znatno lakšega opterećenja.¹¹⁹ Pokrov i struktura krovišta obnovljeni su sredinom XX. stoljeća, o čemu će više riječi biti u poglavlju o konzervatorskim radovima provedenim na dvorcu.

3. Pogled na dvorac Oršić u Slavetiću iz zraka.

3.1. Poznati podaci o gradnji dvorca

U prošlom se poglavlju, u kojem je ukratko opisana povijest dinastije Oršić, spominje ime Potencije Špirančić, udovice Marka Oršića. Upravo se njoj pripisuje gradnja dvorca u

¹¹⁸ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 88–89.

¹¹⁹ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 87.

Slavetiću. Grof Adam Oršić u svom, prethodno spomenutom, tekstu navodi kako je upravo ona izgradila dvorac Oršić u Slavetiću u prvoj polovici XVI. stoljeća, u gotičkom stilu i obrambenog karaktera, u kojemu se namjeravala nastaniti sa svojim sinom te se skloniti od osmanske najezde iza njegovih čvrstih zidina.¹²⁰ Osim u tekstu grofa Adama Oršića, ime Potencije Špirančić spominje se u još nekoliko izvora o kojima u svom tekstu piše Sekulić Gvozdanović, ali i autorice arhitektonske obrade dvorca te Emilij Laszowski. Tako u radu Stanke Krstić i Štefice Habunek-Moravec *Obrada arhitektonske dokumentacije dvora Slavetić* stoji podatak da se u dokumentima iz XVII. stoljeća Potencija Špirančić spominje kao supruga Ludovika Oršića te da je njenim novcem sagrađen dvorac Oršić,¹²¹ dok se uz XV. stoljeće, točnije 1487. godinu, vežu imena braće Petra, Jurja, Pavla i Jakoba Horvat-Oršić de Gorica, kao vlasnika imanja Slavetić.¹²² Ivan Kukuljević Sakcinski pak u svom djelu *Kralj Matija nalaže vitezu Benku reda Ivanovaca, koji uvađa u posjed Petra Horvata Oršića* navodi kako se u povelji s početka XVI. stoljeća spominju imena Juraj, Pavao i Marko Oršić, a za Potenciju, suprugu Stjepana Oršića, da umire bez potomaka.¹²³ Gradnju dvorca Oršić, Kukuljević Sakcinski je pripisao Petru Oršiću, koji je, nakon putovanja po Grčkoj i Italiji, zbog kojih je založio imanja, pobjegao iz razrušenog Carigrada te se s majkom nastanio u Slavetiću. Može se zaključiti da nekih čvrstih dokaza o tome kako i kada je dvorac izgrađen nema. Šesnaesto stoljeće može se smatrati ključnim dobom u kojem je nastao najveći dio dvorca Oršić kakav je poznat i danas, no njegovi temelji sežu dublje u prošlost. Sekulić Gvozdanović tvrdi kako je jezgra samoga dvorca romanička, što potkrepljuje činjenicom da se tlocrtni oblik branič-kule svodi na koncepciju *Wohnturma* ili utvrđenog stana s osmatračnicom.¹²⁴ Također, spomenuta je autorica izradila i nacrt koji prikazuje vjerojatnu rekonstrukciju prvotne jezgre dvorca Oršić, a ona je obuhvaćala branič-kulu i palas te obrambeni zid.¹²⁵ Dakle, slavetički dvorac Oršić zapravo je izgrađen oko starije jezgre te samim time predstavlja kompleks koji je u nekoliko navrata dograđivan i pregrađivan, o čemu svjedoče brojni arhitektonski detalji te analiza tlocrta kakav nam je danas poznat (sl.4, sl.5, sl.6, sl.7, sl.8).

¹²⁰ Vidi u: Sekulić Gvozdanović, 1975., 76.

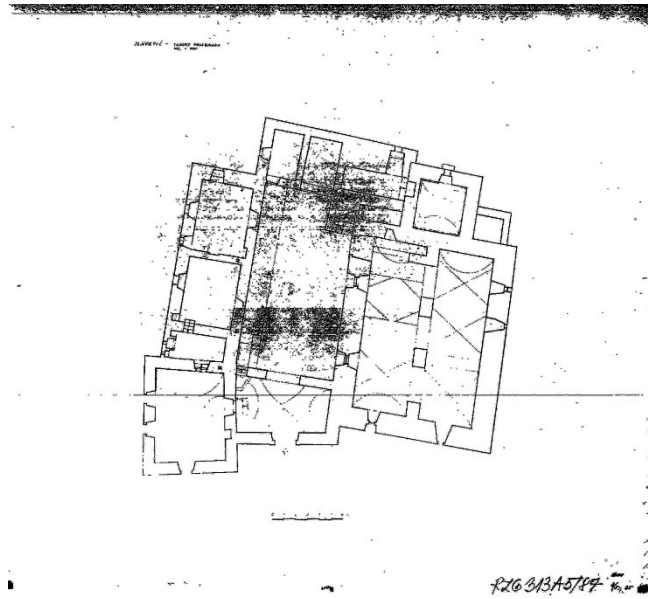
¹²¹ Ovaj podatak spominje i Laszowski u svom tekstu o Slavetiću. Vidi u: Laszowski, 1902., 102.

¹²² Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 89.

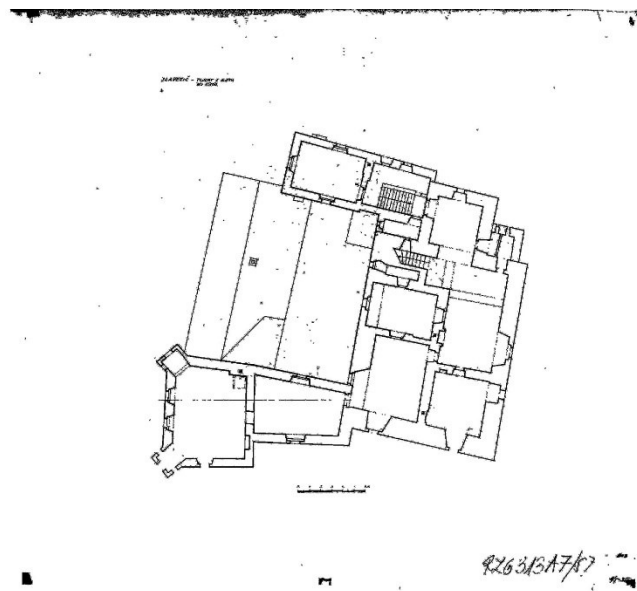
¹²³ Vidi u: Sekulić Gvozdanović, 1975., 76.

¹²⁴ Vidi u: Sekulić Gvozdanović, 1975., 77.

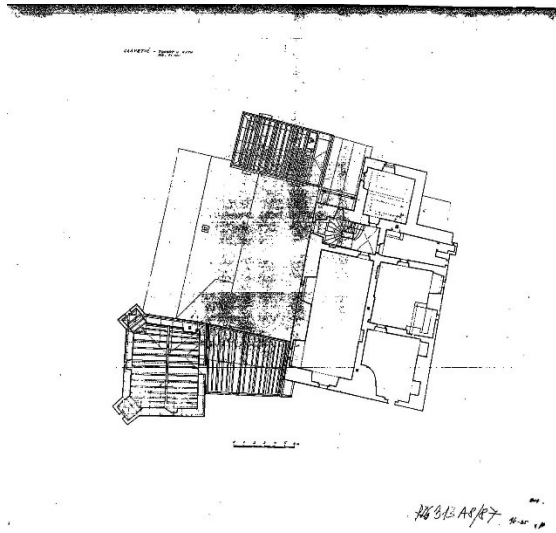
¹²⁵ Vidi u: Sekulić Gvozdanović, 2019., 83.; 88.

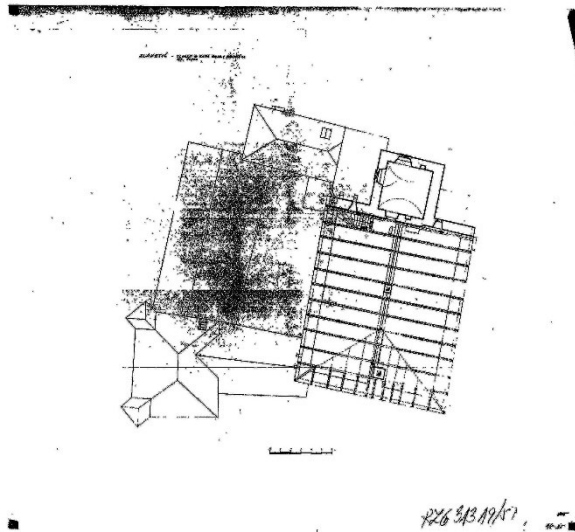
4. Tločrt prizemlja dvorca

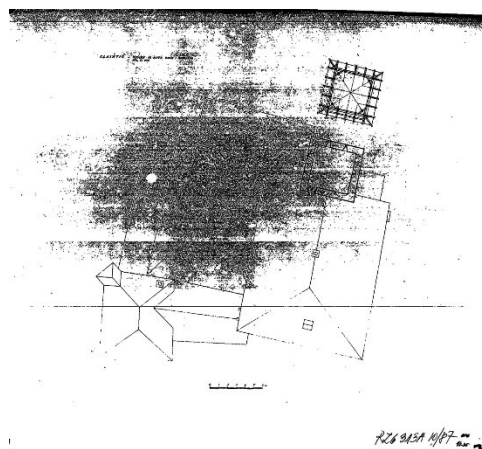
5. Tločrt prvoga kata dvorca.

6. Tlocrt drugoga kata dvorca.

7. Tlocrt trećega kata branič-kule i palasa.

8. Tlocrt četvrtog kata branič-kule i krovišta.

Točna godina izgradnje cijeloga kompleksa dvorca te njegovih pojedinih dijelova nije poznata, no istraživanja autorica arhitektonske obrade dvorca, Krstić i Habunek-Moravec, dovela su domalobrojnih poznatih podatka o gradnji dvorca. Vjeruje se da su se najznačajniji radovi na njemu odvijali krajem XV. ili početkom XVI. stoljeća, budući da stilska analiza ukazuje na brojne renesansne elemente. Prvotno su kompleks činili, vjerojatno gotička, branič-kula, palas i kula koja se nekada nalazila na mjestu današnje zapadne kule (vjerojatno nešto čvršća, budući da je morala prihvaćati most koji se spuštao s vrata prvoga kata branič-kule).¹²⁶ Ti su dijelovi vjerojatno bili povezani zidom koji je s njima činio unutrašnje dvorište, te na kojeg su se kasnije dograđivali ostali dijelovi kompleksa. Taj cijeli, stariji kompleks dvorca, bio je opasan širim gradskim zidom, čiji se ostaci još uvijek mjestimično naziru u travi južno i zapadno od dvorca.¹²⁷ Palas je vjerojatno nekada bio viši za jedan kat, na što ukazuju ležajevi nekadašnjih balustara na ulazu u tavanški prostor, završetci zidova na tavanu palasa te ostaci pregradnih zidova. K tome, dvije kamene konzole ispod samoga krovnog vijenca na jugoistočnom uglu građevine potvrđuju tu pretpostavku, jer su vjerojatno nosile još jedan obrambeni doksat.¹²⁸ Iste takve kamene konzole nalazile su se i na jugoistoku palasa, a nosile su doksat koji je služio za obranu ulaza u branič-kulu.¹²⁹ Taj treći kat palasa, danas više ne postoji, a može se pretpostaviti da je bio vrlo raskošan, na što ukazuju sačuvani dekorativni elementi kao što su centralni dio bifore s hrastovim trolistom na zabatu, među lukovima,¹³⁰ te prozori s renesansnim okvirima, jednaki onima na trećem katu branič-kule.¹³¹ Za kulu s erkerima pretpostavlja se da je izgrađena oko 1570. godine, za vrijeme grofa Krste I. Oršića te da su, u istom razdoblju, probijeni renesansni prozori i vrata na palasu.¹³² Ulazna je zgrada sazidana najvjerojatnije 1636. godine, u vrijeme grofa Matije II. Oršića, a tada je izvršena i prva adaptacija palasa.¹³³ Vrata u pojedine prostorije bila su proširena te dobila renesansne kamene dovratnike, mijenjane su razine prostorija te su otvarani još veći prozori na dvorišnoj strani palasa, s renesansnim obilježjima. Uz spomenutu godinu vežemo i freske s ulazne zgrade i kule s erkerima, o kojima će riječi biti kasnije.¹³⁴ Još jedan element datiran u spomenutu godinu je i stubište kojim se ulazi u prvi kat branič-kule i palasa. Iduća godina značajna za

¹²⁶ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 90.

¹²⁷ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 90.

¹²⁸ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 90.

¹²⁹ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 90.

¹³⁰ Ovaj dekorativni element spominje i A. Horvat kao primjer tipičnog renesansnog ornamenta. Vidi u: A. Horvat, 1975., 64.

¹³¹ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 91.

¹³² Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 90.

¹³³ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 91.

¹³⁴ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 91.

gradnju dvorca jest 1763., kada je vlasnik dvorca bio Krsto II. Oršić. Tada je došlo do otvaranja prozora na jugoistočnoj kuli i uzidavanja svodova.¹³⁵ U to je vrijeme dvorac posve izgubio svoj obrambeni karakter te se pretvorio u objekt za ugodno i raskošno stanovanje obitelji u većim, prozračnijim i svjetlijim prostorijama, ukrašenim slikarijama i elementima u štuku. Smatra se da bi spomenuta godina mogla označavati i početak gradnje prizemnog, južnog krila.¹³⁶ Uz glavni kompleks dvorca, istočno od ulaznog krila, na južnoj i sjevernoj strani platoa donedavno su se nalazile i staje, od kojih je danas vidljiv samo ostatak perimetralnih zidova na sjeveru.

3.2. Branič-kula

Branič-kula slavetičkog dvorca nalazi se na sjeverozapadnoj strani kompleksa, upravo onoj najnepristupačnijoj, ali i najsigurnijoj od prodora neprijatelja. Točna godina izgradnje branič-kule nije poznata, no smatra se da je bila dijelom starije jezgre na čijim je temeljima izgrađen slavetički dvorac Oršić kakav nam je danas poznat.¹³⁷ Branič-kula slavetičkog dvorca pravokutnog je tlocrta te je podijeljena na pet etaža, koje uključuju prizemlje, tri kata te potkrovnju prostoriju. Prema tipologiji Zorislava Horvata, ova kula pripada skupini stambeno-obrambenih branič-kula, čija je glavna namjena bila zaštita te posljednje utočište stanovnika od prodora neprijatelja, ali i pružanje prostora za ugodno stanovanje članova plemićkih obitelji.¹³⁸ Ovo je tip branič-kula na koji se najčešće nailazi prilikom proučavanja starih gradova, a jedna od njegovih karakteristika je i veći tlocrt koji omogućava veće dimenzije stambenih prostorija.¹³⁹ Danas u Hrvatskoj nema mnogo u potpunosti sačuvanih branič-kula, no kao komparativni primjeri ovoj slavetičkoj mogu se spomenuti branič-kula Medvedgrada (južna kula za koju Gjuro Szabo izričito napominje da je imala i stambenu i obrambenu funkciju)¹⁴⁰ te branič-kula Garić grada (imala je tlocrt oblika nepravilnog kvadrata te pet etaža).¹⁴¹ Ulaz u branič-kulu izvorno se nalazio na prvome katu, što je bilo i uobičajeno prilikom gradnje ovoga tipa kula budući da im je jedna od glavnih namjena bila obrambena, a povišen ulaz otežavao je prodor neprijatelja u samu kulu. Do ulaza na prvome katu

¹³⁵ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 92.

¹³⁶ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 92.

¹³⁷ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 90.

¹³⁸ Vidi u: Z. Horvat, 2007., 29–30.

¹³⁹ Drago Miletić u svom djelu *Plemićki gradovi kontinentalne Hrvatske* ponešto drugačije opisuje tipove kula po njihovoj namjeni te se prema njegovoj tipologiji slavetička branič-kula može svrstati u skupine utočišnih i stambenih kula. Vidi u: Miletić, 2012., 248.

¹⁴⁰ Vidi u: Szabo, 1920., 47.

¹⁴¹ Vidi u: Miletić, 2012. 286–287.

najvjerojatnije se dolazilo pokretnim mostom, o čemu svjedoče dvije rupe iznad ulaznog portala prvoga kata (na čijim su dovratnicima slabo vidljivi i oštećeni dijelovi jednostavnih profilacija), u kojima se vjerojatno nalazio dio mehanizma za podizanje i spuštanje mosta (ostaci se takvog mehanizma mogu vidjeti i na ulazu u Bedemgrad).¹⁴² Danas se u prostorije prvoga kata branič-kule može ući stubištem u sjeverozapadnom kutu unutrašnjeg dvorišta, koje ujedno vodi i u prostorije prvoga kata palasa na sjeveru te manje pravokutne kule na zapadu. Prizemlje kule predstavlja prostorija kvadratnog tlocrta presvođena bačvastim svodom koja je do visine od oko 1,5 metara obložena betonom, budući da je prije Drugog svjetskog rata bila pretvorena u cisternu.¹⁴³ Debljina zidova prizemlja iznosi 1,10 metara, a smanjuje se postepeno u višim katovima. U nju se izvorno ulazilo kroz omanji otvor na svodu, a kasnije i kroz pravokutni otvor na zidu između branič-kule i manje zapadne kule.

9. Pogled na branič-kulu s jugoistoka.

¹⁴² Vidi u: Z. Horvat, 1998., 20.

¹⁴³ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 82.

10. Pogled na svod prizemlja branič-kule i nekadašnji, danas zatvoren, ulaz.

11. Pogled na stubište u sjeverozapadnom kutu.

Prostorije prvog (sl. 12), drugog i trećeg kata branič kule služile su za stanovanje plemićke obitelji o čemu svjedoči komunikacija katova branič-kule s prostorijama viših katova palasa. Sve su prostorije branič-kule pravokutnog tlocrta. Prostorije prvog i drugog kata natkrivene su drvenim stropom. Posebno je zanimljiva prostorija drugoga kata, tradicionalno nazivana *Princessinenzimmer* (sl. 13). Na žbukanom stropu prostorije ističe se središnji dio podijeljen u dva dekorativna polja koja su ukrašena ornamentima u štuku koji podsjećaju na niz bisera. Također, na južnom i sjevernom dijelu svakoga polja nalazi se i po jedna anđeoska glava na grozdovima (sl. 14). Iako je strop višestruko premazan vapnenim premazom (kao i svi zidovi), Krstić i Habunek-Moravec napominju kako se, u vrijeme pisanja njihovog rada, moglo vidjeti da su glave anđela bile polikromirane, a krila pozlaćena.¹⁴⁴ Još jedna od posebnosti ove prostorije je i kaljeva peć u sjeveroistočnom kutu, izrađena od zelenih pećnjaka ukrašenih florealnim motivima te grbovima Habsburške Monarhije.

¹⁴⁴ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 83.

12. Pogled na ulaz u prvi kat branič-kule.

13. Istočna strana *Princessinzimmer*.

14. Detalj stropnih ukrasa u *Princessinzimmer*.

Prostorija trećeg kata branič-kule presvođena je bačvastim svodom, a u nju se ulazi kroz vrata izrađena od kovanog željeza s kamenim dovratnicima,¹⁴⁵ iznad kojihse nalazi kameni vijenac s profilacijama renesansnog stila (sl. 15). Gotovo isti kameni vijenac čini i

¹⁴⁵O vratima izrađenim od kovanog željeza piše Z. Horvat u poglavlju svog djela *Burgologija*, a uz ova na slavetićkom dvorcu, spominje i dva velikotaborska primjera. Vidi u: Z. Horvat, 2014., 251–253.

kameni nadvratnik vrata u sjeverozapadnom krilu dvorca Erdödy u Jastrebarskom.¹⁴⁶ Na isti su način profilirani okviri tri prozora s rešetkama na istome katu.

15. Nadvratnik iznad ulaznih vrata prostorije na trećem katu branič-kule.

Najvišoj etaži branič-kule može se pristupiti samo preko ljestava iz tavanskog prostora palasa. Ova je etaža vjerojatno imala funkciju osmatračnice, a iznad nje se izdiže drveno krovište koje nosi četveroslivni krov pokriven šindrom (sl. 16 i sl. 17). Danas su takva srednjovjekovna krovišta slabo očuvana, a najvjerojatnije su se nalazila na branič-kulama većine burgova, poput Samobora ili Grebengrada.¹⁴⁷ Vanjski su zidovi branič-kule bili prekriveni žbukom, koja je oštećena i mjestimično otpala. Podjela na etaže vidljiva je po položaju omanjih prozora u jednakoj vertikalnoj osi. Budući da je namjena branič-kule bila prvenstveno fortifikacijska, a tek zatim stambena, samoj estetici pročelja, kao i rastvaranju zida prozorskim otvorima, nije bilo pridavano mnogo pažnje. Sukladno tome, jedini dekorativni dijelovi zida su spomenuti prozori s renesansnim profilacijama na trećem katu.

¹⁴⁶ Renesansni kameni nadvratnik dvorca Erdödy nastao je tijekom treće faze izgradnje, između 1693. godine i XVIII. stoljeća, dok su nadvratnik i prozorski okviri dvorca Oršić u Slavetiću nastali nešto ranije, oko 1570. godine. Vidi u: Šijaković, 2022., 42.

¹⁴⁷ Vidi u: Z. Horvat, 2005., 12–13.

16. Pogled na zapad prostorije četvrtog kata branič-kule.

17. Krovište branič-kule.

3.3. Palas

Sjevernu stranu dvorca Oršić u Slavetiću zauzima veliki palas, koji je sa zapadne strane omeđen branič-kulom, a sa istočne ulaznim krilom. Pojam „palas“ naziv je za stambeni objekt vlasnika unutar utvrde, a najčešće je to i najreprezentativniji prostor staroga grada.¹⁴⁸ Masivna građevina palasa, uz branič-kulu, dominira visinom i širinom cijeloga kompleksa te se može zaključiti da, prilikom gradnje, graditelji nisu mislili na palas kao isključivo stambeni, već i obrambeni prostor. Zidovi palasa iznimno su debeli, no njihov se volumen postepeno smanjuje prema vrhu na kojem se nalazi drveno krovište velikih dimenzija. Krstić i Habunek-Moravec

¹⁴⁸Vidi u: Matijaško, 2017., 4.

napominju kako su zidovi palasa mnogo jačih dimenzija nego zidovi branič-kule.¹⁴⁹ Tlocrt palasa ima oblik nepravilnog pravokutnika, a sastoji se od tri etaže te tavanskog prostora. Gornje etaže palasa povezane su s gornjim etažama branič-kule čime je omogućeno lagano kretanje iz jednog dijela kompleksa u drugi, a ova činjenica potvrđuje i prethodni navod da je branič-kula uz obrambenu imala i stambenu funkciju. Sličan primjer nalazi se i u Starom gradu Ozlju gdje su prostorije branič-kule povezane sa sjevernim, stambenim krilom.¹⁵⁰ Točna godina kada je palas izgrađen nije poznata, no na zaglavnom kamenu portala na ulazu u prizemlje palasa istaknuta je 1763. godina, koja vjerojatno svjedoči o adaptacijama izvedenim na palasu u vrijeme grofa Krste II. Oršića (sl. 18). Spomenuti ulazni, polukružno zaključeni portal s istaknutim zaglavnim kamenom i drvenim vratnicama, vodi u prizemne prostorije palasa te se nalazi u sjeveroistočnom kutu dvorišta. Prizemlje palasa obuhvaća jedinstveni prostor podijeljen u dvije prostorije zdepastim pilonima koji su spojeni lukovima, a nadsvođen je bačvastim svodom sa susvodnicama.

18. Zaglavni kamen portala na ulazu u prizemlje palasa.

Prvi se kat palasa sastoji od većeg ulaznog prostora koji vodi u još tri prostorije (sl. 19), a drugi kat obuhvaća jednu manju te dvije veće prostorije, od kojih se jedna može okarakterizirati kao reprezentativna dvorana. Do drugog kata i tavanskog prostora palasa (te branič-kule koja je s njim povezana) dolazi se jednim zavojitim (sl. 20) te jednim ravnim stubištem, od kojih su oba smještena u sjeverozapadnom kutu, između palasa i branič-kule.¹⁵¹

¹⁴⁹ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 83.

¹⁵⁰ Vidi u: Žmegač, Bilić, Horvat-Levaj, 2023., 30.

¹⁵¹ Stubišta palasa često su se nalazila u sredini građevine, no Z. Horvat ističe Slavetić te stari grad Okić kao primjere u kojima to nije slučaj. Vidi u: Z. Horvat, 1995., 316.

Na sjevernom pročelju palasa, u razini prvoga kata, ističu se dva zidana istaka na kamenim konzolama, a riječ je o zahodima. Zahode slavetičkog dvorca Zorislav Horvat datira u drugu polovicu XV. ili početak XVI. stoljeća.¹⁵² Slični se primjeri mogu naći i na starom gradu u Ribniku, gdje su otkriveni tragovi postojanja šest zahoda različitih tipova.¹⁵³

19. Prostorija na jugoistoku prvog kata palasa.

¹⁵² Vidi u: Z. Horvat, 1995., 302.

¹⁵³ Od tipova koje Miletić spominje, slavetičkim zahodima najsličniji su tip zahoda „L“ tlocrta bez zasebnog pretprostora te tip zahoda izduženog pravokutnog tlocrta. Vidi u: Miletić, 2002., 23.

20. Stubište koje vodi do drugog kata palasa.

Reprezentativna dvorana na drugome katu palasa nalazi se točno preko puta ranije spomenute *Princessinenzimmerna* drugom katu branič kule (sl. 21). Ova je prostorija, kao i ostale na prvom i drugom katu, natkrivena drvenim stropom koji se sastojao od podužih greda stavljenih na malen razmak, pokrivenih daskama.¹⁵⁴ Najviše se ističe strop reprezentativne dvorane drugoga kata, koji je oslikan florealnim i vegetabilnim motivima (sl. 22). Takvih je stropova sačuvano malo, no jedan od najboljih primjera je drveni strop drugog kata palasa Velikog Tabora, koji je također bio oslikan sličnim motivima.¹⁵⁵

21. Pogled na reprezentativnu dvoranu drugog kata palasa.

¹⁵⁴ Prema tipologiji Z. Horvata. Vidi u: Z. Horvat, 2006., 145.

¹⁵⁵ Vidi u: Miletić, 1997., 103–104.

22. Ostaci slikarija na stropu reprezentativne dvorane.

Današnjim tavanskim prostorom palasa dominira drvena krovna konstrukcija (sl. 23), no nekada se na tom mjestu nalazio treći kat palasa.

23. Krovište palasa.

Još jedan prostor koji valja spomenuti kada se govori o palasu i branič-kuli jest mračan prostor koji se proteže od prizemlja sve do razine drugoga kata spomenutih građevina (sl. 24). Taj je prostor danas zazidan sa svih strana, a izvorno se ulaz u njega najvjerojatnije nalazio na južnom zidu, što potvrđuju i arhitektonska snimanja prilikom kojih su pronađena mala drvena vrata.¹⁵⁶ Po izgledu i izvedbi tih vrata, nagađa se da je taj prostor, nakon prvih nadogradnja, služio kao zatvor čija je funkcija izgubljena kada je napravljeno kameno stubište (koje vodi u prvi kat branič-kule i palasa), koje prostor zatvara s južne strane. Na taj prostor gledaju strijelnice na zapadnom zidu palasa, koje su vjerojatno služile zaštititi ulaza u branič-kulu.

¹⁵⁶ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 84.

24. Pogled na nepristupačan prostor između branič-kule i palasa.

Vanjska pročelja palasa prekrivena su žbukom koja je na nekim mjestima otpala ili oštećena. Budući da je i palas, kao i branič-kula, imao i obrambenu funkciju, njegovi zidovi nisu bili obilno rastvoreni prozorskim otvorima. S južnog pročelja (sl. 25), okrenutog prema unutarnjem dvorištu, teško je iščitati točnu podjelu etaža jer prozori nisu postavljeni u istoj vertikalnoj osi, no budući da se vidi kako su postavljeni na različitoj visini, može se zaključiti kako je palas horizontalno podijeljen na tri, odnosno nekada četiri, etaže. Posebno se ističu prozorski okviri nekadašnjeg trećeg kata palasa koji su izrađeni u obliku gređa profilacija renesansnog stila. Sjeverno pročelje palasa (sl. 26) obraslo je bršljanom te je danas gotovo stopljeno s okolnom prirodom, no Krstić i Habunek-Moravec u svom radu donose detaljniji izvještaj o izgledu ovoga zida. Napominju kako je sjeverno pročelje palasa doživjelo najmanje promjena, a kao njegove osobitosti redom nabrajaju: manji kameni izliv u visini poda prvoga kata palasa, manji gotički prozor priklesanih bridova okvira te nekoliko prozora koji su naknadno bili proširivani, odnosno probijani.¹⁵⁷ Što se zapadnog pročelja tiče, ono je također danas velikim dijelom obraslo, no spomenute autorice za njega napominju postojanje dvije kamene konzole u visini drugoga kata palasa, jednake onima na jugoistočnom uglu južnog pročelja, neposredno ispod krovnog vijenca.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 88.

¹⁵⁸ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 88.

25. Pogled na južno pročelje palasa.

26. Pogled na sjeverno pročelje palasa.

3.4. Istočno ulazno krilo

Ulaz u slavetički dvorac Oršić, prema tipologiji Zorislava Horvata, pripada skupini jednostavnih ulaza bez mosta, a nalazi se u sredini istočnog krila kompleksa.¹⁵⁹ Istočno je krilo omeđeno palasom na sjevernoj te kulom s erkerima na južnoj strani, a kada govorimo o njemu, govorimo o jednokatnoj građevini pravokutnog tlocrta na dvije etaže, koja se ugiba od mase palasa i kule s erkerima za jednu stepenicu (sl. 27). Ulazni portal dvorca ima dekorativno oblikovan kameni okvir, s dva pilastra i polukružnim završetkom te istaknutim zaglavnim kamenom i drvenim vratnicama (sl. 28).¹⁶⁰ Prizemljeovoga krila sastoji se od ulaznog prostora u obliku trapeza, a nadsvođen je bačvastim svodom sa susvodnicama, dok se prema dvorištu

¹⁵⁹ Vidi u: Z. Horvat, 1998., 42.

¹⁶⁰Na zaglavnom se kamenu može zamijetiti brojčani natpis kojeg je izrazito teško pročitati, no mogao bi označavati 1639. godinu, kako navodi i Gjuro Szabo u radu *Srednjovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*. Vidi u: Szabo, 1920., 55.

otvara polukružnim lukom. Prvi kat istočnog krila istog je, trapezoidnog, oblika i dimenzija kao i ulazni prostor u prizemlju, a natkriven je drvenim žbukanim stropom. Jedini pristup ovoj prostoriji danas je moguć preko prozora južnog pročelja drugog kata palasa.¹⁶¹ Danas se istočno i zapadno pročelje ulaznog krila ne razlikuju mnogo. Prekriveni su glatkom žbukom koja je mjestimično oštećena, a podjela na dvije etaže jasno je vidljiva po otvorima postavljenim u istoj vertikalnoj osi. Zabilježeno je i postojanja fresaka na istočnom pročelju ulaznog krila, koje danas nisu vidljive. Te su se freske protezale i na susjednu, jugoistočnu kulu s erkerima, na kojoj su slabo vidljivi ostaci tog oslika. Prema tekstu autorica Krstić i Habunek-Moravec, cijela je zidna ploha, horizontalno i vertikalno, bila podijeljena vijencima i pilastrima na polja, a sjeverni je ugao ovog krila imao oslik u obliku ugaonog kamenja, dok se ispod krovne strehe nalazio niz naslikanih puškarnica.¹⁶² Oslik je bio izveden *sgraffito* tehnikom,¹⁶³ a korištene su ponajviše crvena i tamnosiva boja.¹⁶⁴ Kao komparativni primjer ovome osliku može se navesti oslik palasa Velikog Tabora koji se sastojao od sličnih motiva.¹⁶⁵ Na zapadnom pročelju Krstić i Habunek-Moravec navode mogućnost postojanja obrambene drvene galerije, što podupiru činjenicama da zid prvoga kata ovoga krila pokazuje jak otklon prema unutra te da se ispod i iznad prozora prvoga kata vide ostaci drvenih konzola (sl. 29).¹⁶⁶ Takve su se drvene galerije s ogradom često nalazile na burgovima, a jedan od sačuvanih primjera nalazi se na starom gradu u Ribniku.¹⁶⁷

¹⁶¹ Nekada je ova prostorija bila izravno povezana s palasom otvorom na prvome katu.

¹⁶² Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 88.

¹⁶³ Više o načinu i povijesti izrade dekoracija *sgraffito* tehnikom piše Dragan Damjanović u tekstu *Arhitekt Gottfried Semper i nove tehnike ukrašavanja pročelja u hrvatskom historicizmu – sgraffito dekoracija*. Vidi u: Damjanović, 2021., 114–116.

¹⁶⁴ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 88.

¹⁶⁵ Običaj oslikavanja građevina ovakvim motivima *sgraffito* tehnikom proizlazi iz primjera srednjoeuropskih profanih građevina, a na područje sjeverne Hrvatske, pa tako i Slavetića i Velikog Tabora, vjerojatno je stigao preko Graza. Vidi u: Majer, Mavar, 2007./2008., 157.; A. Horvat, 1975., 302.

¹⁶⁶ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 90.

¹⁶⁷ Vidi u: Z. Horvat, 1973., 23.

27. Pogled na istočni, ulazni dio dvorca.

28. Ulazni portal dvorca.

29. Pogled prema ulaznom prostoru s unutrašnjeg dvorišta.

3.5. Jugoistočna kula s erkerima

Jugoistočna kula s erkerima nalazi se na mjestu gdje teren naglo pada prema južnoj strani brijega, a omeđena je ulaznim krilom na sjevernoj te gospodarskom prizemnicom na

zapadnoj strani (sl. 30). Prema Miletićevoj tipologiji ova kula pripada skupini stambenih kula.¹⁶⁸ Tlocrt ove kule može se opisati kao nepravilni pravokutnik koji se gotovo sužava u trapez, a u elevaciji je podijeljena na podrum, dvije etaže te potkrovlje. Prizemna prostorija kule, u koju se ulazi iz ulaznog prostora istočnog krila, trapezoidnog je tlocrta te nadsvođena bačvastim svodom.

30. Pogled na južnu stranu kule s erkerima.

Prostorija prvoga kata pravokutnog je tlocrta, a zaključena je ravnim žbukanim stropom. U nju se ulazi kroz prostoriju prvoga kata istočnog krila. Južni je zid prvoga kata rastvoren četirima većim prozorima sa rešetkama, od kojih su dva smještena u niše u sredini zida, a dva u erkere na uglovima kule (sl. 31). Ti su erkeri postavljeni na konzole, a Benedetto Tardozi ih datira u razdoblje između XVI. i XVII. stoljeća.¹⁶⁹ Uz spomenuti veći prozor koji se nalazi u sredini, sa svake se strane erkera nalazi i po još jedan manji prozor.¹⁷⁰ Erkeri su bili česta pojava na zidovima burgova i dvoraca, a obnašali su razne funkcije.¹⁷¹ Osim u Slavetiću, slične erkere pronalazimo na zidinama kaštela u Pazinu te na istočnoj kuli Velikog Tabora. U sjeverozapadnom kutu prostorije nalazi se kaljeva peč iz XVII. stoljeća, koja se ložila izvana (sl. 32).¹⁷² Izrađena je od pocakljenih zelenih pećnjaka ukrašenih reljefnim prikazima

¹⁶⁸ Ovaj tip kula nalazio se na mjestima koja su, uz ugodno stanovanje, vlasnicima osiguravala i sigurnost te dobar pregled terena, što se očituje i kod ovog slavetičkog primjera budući da se nalazi blizu ulaza u dvorac te ima erkere koji omogućuju bolji pregled terena. Vidi u: Miletić, 2012., 281.

¹⁶⁹ Također, Tardozi napominje kako su erkeri sa slavetičke jugoistočne kule mogli poslužiti kasnijim arhitektima i graditeljima kao uzor za oblikovanje uglova. Vidi u: Tardozi, 1999., 205.

¹⁷⁰ Ti su manji prozori služili za kontrolu terena koji bi ostao u „mrtvom kutu“ gledajući kroz veliki prozor. Vidi u: Z. Horvat, 1997., 57.

¹⁷¹ Osim obrambenih funkcija, često ih se nalazi i u obliku zahoda (kao na palasu slavetičkog dvorca). Vidi u: Tardozi, 1999., 205.

¹⁷² Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 86.

dvoglavog orla i ugarskog grba. Kaljeve su peći bile jedan od najčešćih načina zagrijavanja stambenih prostorija burgova i dvoraca još od početka XV. stoljeća, a nerijetko su se ložile iz susjedne prostorije ili izvana, kako bi se izbjegao prodor čađe iz ložišta u grijanu prostoriju.¹⁷³ Loženje peći iz susjedne prostorije podrazumijevalo je postojanje kamina s napom,¹⁷⁴ a ostaci jednog takvog, koji je bio povezan s kaljevom peći u *Princessinenzimmer* u branič-kuli, nalaze se i u prostoriji drugog kata palasa slavetičkog dvorca. Tavanski prostor kule povezan je s tavanskim prostorom istočnog krila, a prema južnoj se strani otvara malenim okulom.

31. Pogled prema jugu prostorije prvog kata jugoistočne kule s erkerima.

32. Pogled prema sjeveru prostorije na prvom katu jugoistočne kule s erkerima i kaljevu peć (kroz otvor vrata nazire se prostorija prvog kata ulaznog krila).

Svi vanjski zidovi kule prekriveni su napuklom žbukom, osim sjevernog s kojeg je uklonjena, a podjela na etaže jasno je vidljiva po prozorskim otvorima postavljenim u istoj vertikalnoj osi.¹⁷⁵ Kao što je spomenuto u prethodnom potpoglavlju, žbuka južnog i istočnog pročelja kule bila je oslikana (sl. 33). Danas su ostaci tog oslika slabo vidljivi, no zabilježeno je da se sastojao

¹⁷³ Nema mnogo sačuvanih kaljevih peći iz tog razdoblja, no nešto kasniji primjeri nalaze se u dvorcu Miljana. Vidi u: Z. Horvat, 1994., 227.; „Miljana“ u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2020., https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/11_Miljana.pdf (preuzeto: 10.7.2024.)

¹⁷⁴ Sličan je sačuvan i u Velikom Taboru. Vidi u: Z. Horvat, 1994., 232.

¹⁷⁵ Razdioba po etažama nije oduvijek bila ovakva, a kao dokaz tomu ističu se ostatci nekadašnje strijelnice na istočnom zidu, u razni poda te mali četvrtasti otvor s kamenim okvirom na sredini južnoga zida kule. Promjene u elevaciji najvjerojatnije su se dogodile tijekom XVIII. stoljeća. Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 86.

od tri slikana vijenca koji su dijelili zidnu plohu na četiri horizontalna dijela te ponavljajućeg motiva dijamanta, koji se protezao od poda do konzola erкера.¹⁷⁶

33. Fragmenti fresaka na istočnom uglu jugoistočne kule s erkerima.

3.6. Prizemna građevina na jugu

Južno krilo kompleksa predstavlja mala, prizemna građevina pravokutnog tlocrta, koja se pruža u smjeru istok-zapad. Sa zapadne je strane omeđena prethodno spomenutom kulom s erkerima, a s istočne manjom jugozapadnom kulom. Sastoji se od podruma, prizemne etaže i potkrovlja, a bila je gospodarske namjene, što dokazuju podrumске prostorije ispod nje te kuhinja smještena u prizemlju. Građevina je natkrivena drvenim krovom pokrivenim crjepovima, a krovna se streha spušta nisko te pokriva uski trijem iz kojeg se ulazi u spomenute prostorije (sl. 34). Vanjski su zidovi prekriveni oštećenom i napuklom žbukom, a podjela na podrum i prizemlje vidljiva je po položaju prozora u dvije horizontalne osi (sl. 35).

34. Pogled s unutrašnjeg dvorišta prema trijemu prizemne građevine na jugu.

¹⁷⁶ Vidi u: Krstić, Habunek Moravec, 1959., 88.

35. Pogled na južno pročelje prizemne građevine na jugu.

U podrumске prostorije ulazi se direktno iz unutarnjeg dvorišta (sl. 36). Drvene stepenice vode u dvije podrumске prostorije od kojih se istočna nalazi ispod ranije spomenute kule s erkerima, a zapadna ispod prizemne građevine na jugu. U istočnu se prostoriju (sl. 37) ulazilo kroz lučno zaključeni kameni portal sa zaglavnim kamenom na kojem je bila uklesana 1763. godina.¹⁷⁷ Obje su prostorije presvođene bačvastim svodom sa susvodnicama, a tlocrtno prate oblik prostorija iznad njih te su otvorene malenim prozorima prema jugu. Smještaj podruma slavetičkog dvorca karakterističan je za dvorce i burgove izgrađene na brežuljcima i brdima. Podrumi su se najčešće smještali ispod dijelova dvoraca i burgova koji su se nalazili na terenu koji prirodno pada,¹⁷⁸ što je omogućavalo njihovo lakše zidanje te hladnoću koja je bila potrebna kako bi se skladištena dobra sporije kvarila. Podrum sličan ovome nalazio se i u južnom gospodarskom krilu burga Ružica kraj Orahovice (također presvođen bačvastim svodom i otvoren malenim prozorima za provjetranje) te ispod ozaljskog palasa, tzv. „Žitnice“ (istraživanja su pokazala kako je ovaj palas izvorno bio gospodarska prizemnica s podrumom).¹⁷⁹

¹⁷⁷ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 86.

¹⁷⁸ Na takvoj se vrsti terena nalazio i podrum medvedgradskog palasa. Vidi u: Z. Horvat, 2009., 35.

¹⁷⁹ Vidi u: Z. Horvat, 2009., 39.; 42.

36. Ulazna vrata podruma.

37. Podrumska prostorija ispod jugoistočne kule s erkerima.

Prizemlje građevine sastoji se od tri prostorije gospodarske namjene natkrivene žbukanim stropom, od kojih je najreprezentativnija kuhinja. Ova prostorija je pravokutnog tlocrta, a u njoj se nalazi i sačuvana izvorna peć (sl. 38).¹⁸⁰ Kuhinje većih burgova, uglavnom nesačuvane, često su se nalazile u posebno izgrađenim gospodarskim krilima, što je bio slučaj i kod slavetičkog dvorca te starog grada Orahovica.¹⁸¹ Trenutačni su vlasnici dvorca Oršić u Slavetiću očuvali izvornu namjenu ove prostorije.

¹⁸⁰ Peć u kuhinji slavetičkog dvorca imala je dva ložišta, a oblikom je podsjećala na onu u koprivničkoj kući Samobor-Majdak ili na onu u kuhinji dvorca Trakošćan (obje se peći svrstavaju u skupinu kaljevih peći, no spomenuta slavetička danas nije obložena glaziranim pećnjacima). Vidi u: Z. Horvat, 2009., 227.; *Karta niskog prizemlja: DVORSKA KUHINJA* <https://trakoscan.hr/nisko-prizemlje/> (zadnje pregledano: 27.7.2024.)

¹⁸¹ Vidi u: Szabo, 1920., 30–31.

38. Izvorna peć u kuhinji prizemne građevine na jugu.

3.7. Mala pravokutna kula na zapadu

Zapadno krilo koje zatvara cijeli kompleks čini manja pravokutna kula (sl. 39). Riječ je o jednokatnoj građevini pravokutnog tlocrta koja se prostire u smjeru sjever-jug. S južne je strane omeđena prizemnom, gospodarskom građevinom te branič-kulom sa sjeverne strane. U elevaciji se sastoji od prizemlja s tri prostorije te prvoga kata, kojeg čini jedna veća prostorija. Prema tipologiji Drage Miletića, ova se kula može istodobno svrstati među višenamjenske kule i stambene kule.¹⁸² Tri prizemne prostorije za koje Krstić i Habunek-Moravec napominju da su, u vrijeme pisanja njihovog rada, služile kao spremišta, svjedoče da je jedna od namjena ove kule bila gospodarska.¹⁸³ Do veće prostorije na prvome katu dolazi se stubištem u sjeverozapadnom dijelu unutarnjeg dvorišta, preko kojega je povezana s prostorijama prvoga kata branič-kule i palasa, što svjedoči i o njevoj stambenoj namjeni. Iako Miletić u svojoj tipologiji kao primjere višenamjenski kula nabraja one koje su, uz stambenu u mirnijim razdobljima, imale i utočišnu funkciju,¹⁸⁴ za zapadnu se pravokutnu kulu slavetičkog dvorca može zaključiti da nije bila građena kao obrambena, budući da su njeni zidovi bili tanji od zidova ostatka kompleksa.¹⁸⁵ Unatoč tome, s obzirom na to da se nalazila na nepristupačnom dijelu terena, na samoj padini, te najdalje od ulaznog krila, u kriznim je situacijama zasigurno mogla poslužiti i kao utočište stanara.

Tri prizemne prostorije natkrivene su stropom s drvenim gredama, a u njih se ulazi izravno iz unutarnjeg dvorišta. Ona u sjevernom kutu povezana je pravokutnim otvorom s prizemljem branič-kule. Središnju su prostoriju ovog dijela kompleksa vlasnici adaptirali u

¹⁸² Vidi u: Miletić, 2012., 281.; 314.

¹⁸³ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 86.

¹⁸⁴ Vidi u: Miletić, 2012., 314–315.

¹⁸⁵ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 87.

suvremenu kupaonicu. Velika prostorija na drugome katu zaključena je drvenim stropom s gredama, a danas se u njoj nalazi poslovni ured vlasnice dvorca.

Krovište kule je drveno te pokriveno crijepom, a vanjski su zidovi prekriveni, danas oštećenom i napuklom, žbukom. Podjela na katove vidljiva je po položaju prozora u istoj vertikalnoj osi. Krstić i Habunek-Moravec spominju postojanje dva manja nepravilna istaka pokrivena kamenom pločom, u prizemlju na zapadnom i istočnom pročelju, a riječ je o odvodima dima.¹⁸⁶ Danas ti ostaci nisu posve vidljivi zbog biljaka koje se penju uza zidove.

39. Pogled na istočno pročelje male pravokutne kule iz unutrašnjeg dvorišta.

3.8. Usporedba sa sličnim primjerima starih gradova

Burgovi, odnosno stari ili plemićki gradovi,¹⁸⁷ vrsta su spomenika kulture rasprostranjena po čitavom hrvatskom teritoriju, a posebnu skupinu, prema smještaju, čine oni na području kontinentalne Hrvatske. Ovakve se građevine na ovom području počinju graditi u XII. stoljeću, u vrijeme tatarskih provala, a obrambenu su svrhu ispunjavale i za vrijeme sukoba s Osmanskim Carstvom.¹⁸⁸ Njihova je gradnja prestala tek u XVIII. stoljeću kada je prestala prijetnja osmanskih napada, a kroz stoljeća su na njima izvođene mnoge promjene, sukladno vremenu i onodobnim potrebama.¹⁸⁹ Kontinentalna Hrvatska obiluje ovakvim oblicima

¹⁸⁶ Vidi u: Krstić, Habunek-Moravec, 1959., 88.

¹⁸⁷ Pojam “plemički grad” uvodi Miletić u svom djelu *Plemićki gradovi kontinentalne Hrvatske*. Vidi u: Miletić, 2012., 203.

¹⁸⁸ Vidi u: *Stari gradovi (burgovi) i utvrde* <https://min-kulture.gov.hr/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nepokretna-kulturna-bastina/pojedinacna-kulturna-dobra/stari-gradovi-burgovi-i-utvrde-7245/7245> (zadnje pregledano: 12.8.2024.)

¹⁸⁹ Npr. u XV. stoljeću došlo je do pojave vatrenog oružja zbog kojeg se i sama tehnika obrane promijenila i razvila. Vidi u: *Stari gradovi (burgovi) i utvrde* <https://min-kulture.gov.hr/kulturna-bastina/vrste-kulturne->

kulturne baštine, no u potpunosti ih je sačuvan tek manji broj, dok su ostali primjeri ruševni ili izgubljeni. Dvorac Oršić u Slavetiću također se svrstava u spomenutu skupinu spomenika kulture. Iako sam po sebi zanimljiv i specifičan, slavetički dvorac pokazuje zajedničke karakteristike s pojedinim drugim primjerima iz te skupine. Budući da je relativno dobro očuvan, najbolje ga se može usporediti s nekim obližnjim, očuvanim spomenicima poput starog grada Ozlja, Velikog Tabora, starog grada u Ribniku te Malog Tabora.

Stari grad Ozalj (sl. 40) je, baš poput dvorca Oršić u Slavetiću, smješten na brežuljku s kojeg se pruža dobar pogled na okolni teritorij. Temelji ozaljskog starog grada datiraju se krajem XII. ili početkom XIII. stoljeća, a baš kao i kod slavetičkog primjera, između XV. i XVIII. stoljeća je došlo do njegova proširivanja te promjena izvedenih u gotičkom, renesansnom i baroknom stilu.¹⁹⁰ Ovaj se stari grad sastoji od trokrilnog stambenog dijela, okruženog obrambenim zidinama (koje je nekada imao i slavetički dvorac), a ulaz u njega označavala je četverokutna kula s pristupnim drvenim mostom. Branič-kula, poznata i kao Babonić-kula, iako romboidnog,¹⁹¹ a ne pravokutnog tlocrta, pokazuje neke zajedničke karakteristike s branič-kulom slavetičkog dvorca. Također je smještena na nepristupačnom, strmom dijelu terena te gleda prema pristupnom, ulaznom platou. U elevaciji je, baš kao i ona u Slavetiću, podijeljena na četiri kata, a u nju se ulazi kroz sjeverno stambeno krilo.¹⁹² Prizemna je prostorija nekada bila presvođena bačvastim svodom,¹⁹³ kao i ona u slavetičkoj branič-kuli koja je kasnije prenamijenjena u cisternu. Još neke zajedničke karakteristike čine i ostaci na vanjskim zidovima kule i stambenih krila koji čine zahode, a za razliku od onih slavetičkih, ozaljski su uglavnom izrađeni od drva. Ozaljski je Stari grad površinom bio veći od slavetičkog dvorca, a samim time sadržavao je neke od objekata koje ovaj drugi nije. Tu se može svrstati i oružarnica te kapela, koju se može pronaći u većini građevina ovoga tipa. Prilikom istraživanja dvorca Oršić u Slavetiću, nije pronađen nikakav trag da je u istom postojao nekakav sakralni objekt ili barem prostorija. Možda je razlog tomu ranije spomenuta župna crkva Svetog Antuna Pustinjaka koja se nalazi vrlo blizu dvorcu, a čiji su pokrovitelji bili Oršići.

[bastine/nepokretna-kulturna-bastina/pojedinacna-kulturna-dobra/stari-gradovi-burgovi-i-utvrde-7245/7245](#)

(zadnje pregledano: 12.8.2024.)

¹⁹⁰Vidi u: Žmegač, Bilić, Horvat-Levaj, 2023., 6.

¹⁹¹ Vidi u: Žmegač, Bilić, Horvat-Levaj, 2023., 30.

¹⁹² Vidi u: Žmegač, Bilić, Horvat-Levaj, 2023., 30.

¹⁹³ Vidi u: Žmegač, Bilić, Horvat-Levaj, 2023., 31.

40. Pogled na Stari grad Ozalj iz zraka.

Još jedan primjer ove vrste arhitekture predstavlja Veliki Tabor pored Desinića (sl. 41). Izgrađen je u XVI. stoljeću kao utvrda za obranu od osmanskih napada, a do XVIII. je stoljeća, baš kao i ozaljski Stari grad te slavetički dvorac, dobio svoj prepoznatljiv oblik s renesansnim i baroknim obilježjima.¹⁹⁴ Veliki Tabor je također smješten na uzvisini, kao i dva prethodno spomenuta primjera, a sastoji se od kula povezanih bedemom s unutarnjim dvorištem usred kojeg se nalazi peterokutni palas, te izdvojenog bastiona. Ulaz u građevinu nalazi se na sjeveroistočnoj strani. Iako po obliku specifičan i jedinstven, Veliki Tabor također pokazuje neke zajedničke karakteristike s dvorcem Oršić u Slavetiću. Jedna od njih su trijemovi na unutarnjim stranama kompleksa pomoću kojih je omogućeno kretanje između prostorija na višim etažama. Takav je, izvorni, drveni trijem sada očuvan samo na zapadnoj strani kompleksa, dok su ostali zamijenjeni reprezentativnijim zidanim trijemovima.¹⁹⁵ U slavetičkom dvorcu sličan se trijem najvjerojatnije nalazio na zapadnoj strani istočnog ulaznog objekta, a osim za kretanje između prostorija, služio je i za obranu ulaza. Osim toga, zajedničku karakteristiku ova dva primjera označava i oslik vanjske fasade palasa Velikog Tabora. Takav oslik, s geometrijskim motivima, nalazio se i na ulaznom krilu slavetičkog dvorca te na kuli s erkerima. Veliki Tabor također je imao i dvokatnu kapelu, no, za razliku od slavetičkog i ozaljskog primjera, nije imao tipičnu branič-kulu karakterističnu za obrambene objekte ovoga podneblja.

¹⁹⁴ Vidi u: „Veliki Tabor“ u: Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI, Ministarstvo kulture i medija, 2020., https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/05_Veliki%20Tabor.pdf (preuzeto s interneta: 5.7.2024.)

¹⁹⁵¹⁹⁵ Vidi u: „Veliki Tabor“ u: Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI, Ministarstvo kulture i medija, 2020., https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/05_Veliki%20Tabor.pdf (preuzeto s interneta: 5.7.2024.)

41. Pogled na Veliki Tabor iz zraka.

Stari grad Ribnik, od prethodno opisanih, najviše se razlikuje po tome što se nalazi u nizini te pripada skupini tzv. *Wasserburgova*.¹⁹⁶ Stari je grad vjerojatno izgrađen tijekom XIV. stoljeća kada je bio u vlasništvu plemićke obitelji Babonić.¹⁹⁷ Tijekom stoljeća na ovome su starom gradu načinjene mnoge promjene i pregradnje o kojima se ne zna mnogo te se može zaključiti da izvorni izgled grada nije bio onakav kakav nam je danas poznat.¹⁹⁸ Ta ga činjenica uvelike povezuje i sa dvorcem Oršić u Slavetiću, o kojem su malobrojni podaci nešto jasniji, no koji je također tijekom stoljeća doživio mnoge promjene koje su značajno utjecale na njegov današnji izgled.¹⁹⁹ Današnji tlocrt Ribnika može se opisati kao nepravilni krug, kod kojeg se najviše ističu branič-kula te jedna peterokutna kula. Originalni ulaz, danas zazidan, nalazio se u blizini branič-kule. U grad se ulazilo preko podiznog mosta,²⁰⁰ koji predstavlja još jedan element koji se nalazio i u slavetićkom dvorcu i u ribničkom starom gradu, a kojega danas više nema. Ulaz u peterokutnu kulu starog grada Ribnika nekada se nalazio na prvom katu, dok se danas u kulu ulazi kroz otvor u zidu između prizemne prostorije kule te skladišta koje se na nju naslanja.²⁰¹ Sličan slučaj pronalazimo i kod slavetićke branič-kule u čiju se prizemnu prostoriju, danas, također ulazi kroz spremište u prizemlju zapadne pravokutne kule. Također, prizemna prostorija ribničke branič-kule bila je svođena bačvastim svodom te se u nju izvorno ulazilo kroz kvadratni otvor na svodu,²⁰² baš kao i u onu u slavetičkoj branič-kuli. Za razliku od one slavetičke, ribnička branič-kula nije očuvana u cijelosti, već samo do razine drugoga kata. Također, kao što je spomenuto u jednom od prethodnih potpoglavlja, stari grad Ribnik imao je nekoliko različitih tipova zahoda, od kojih su neki slični onim slavetićkim. Još jedna

¹⁹⁶Nizinski plemićki grad okružen vodom ili močvarom. Vidi u: Miletić, 2002., 15.

¹⁹⁷Vidi u: Z. Horvat, 1973., 28.

¹⁹⁸D. Miletić u svom radu donosi iscrpan pregled svih istraživanja i svih prikupljenih podataka vezanih uz stari grad Ribnik. Vidi u: Miletić, 2002., 16–20.

¹⁹⁹Te se promjene ponajviše očituju proučavajući ranije spomenute nacрте i rekonstrukcije Sene Sekulić Gvozdanović.

²⁰⁰Vidi u: Z. Horvat, 1973., 23.

²⁰¹Vidi u: Z. Horvat, 1973., 25.

²⁰²Vidi u: Z. Horvat, 1973., 25.

karakteristika koju Ribnik dijeli sa slavetićkim dvorcem te Velikim Taborom jest postojanje drvenih galerija koje su omogućavale lakšu komunikaciju između prostorija na višim katovima te bolju obranu.

Zanimljiv primjer utvrde koja je tijekom vremena djelomično izgubila svoj obrambeni karakter predstavlja Mali Tabor u Prišlinu (sl. 42). Mali Tabor je krajem XV. stoljeća gradio ban Ivaniš Korvin.²⁰³ Tijekom narednih stoljeća Mali Tabor pretvoren je u renesansni kaštel koji se sastojao od dva krila s tri kule te zgradom koja je služila za obranu ulaza.²⁰⁴ Arheološka istraživanja pokazala su kako je na zapadnoj strani Maloga Tabora stajao obrambeni zid.²⁰⁵ Sličan je zid okruživao i slavetićki dvorac Oršić, a njegovi se ostaci još mogu pronaći nedaleko od dvorca.

42. Pogled na Mali Tabor

Svi nabrojani primjeri sadržavaju neke od karakteristika koje ih svrstavaju u isti tip obrambene arhitekture, poput branič-kula, obrambenih bedema ili opkopa ispunjenih vodom te su građeni istim materijalom, odnosno kamenom lomljencem te ugaonim kamenjem. Unatoč sličnim karakteristikama, svaki primjer pruža i specifična obilježja koja dokazuju raznovrsnost starih gradova na ovim područjima.

²⁰³Vidi u: Pavišić, 2007., 75.

²⁰⁴Vidi u: Szabo, 1920., 76.

²⁰⁵Vidi u: Pavišić, 2007., 76–77.

4. KONZERVATORSKI ASPEKTI

Dvorac Oršić u Slavetiću je, zbog svoje visoke ambijentalne, kulturno-povijesne i arhitektonske vrijednosti, od 18. srpnja 2005. godine upisan u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara, a prethodno tome i u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu.²⁰⁶ Tom odredbom, slavetički dvorac Oršić dobio je svojstvo kulturnog dobra te podliježe Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Godine 1970., skupina autora zaposlena od strane Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture izradila je, na inicijativu Veseljka Velčića,²⁰⁷ rad pod nazivom *Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske: Stanje i mogućnosti njihova uključivanja u savremeni život*. Riječ je o elaboratu koji u tri sveska sadržava popis svih dvoraca i kurija s područja sjeverne Hrvatske, njihov kratak opis te prijedloge za njihovu buduću namjenu i adaptaciju. Među svim tim spomenicima kulture (njih čak 180 prema evidenciji),²⁰⁸ našao se i dvorac u Slavetiću. U prvom svesku također se nalazi i sažet opis razvoja i tipologija spomenutih građevina, uzroci propadanja, aktualno stanje sačuvanosti te smjernice i prijedlozi za njihovu efikasniju zaštitu. Autori napominju kako su dvorci i kurije izrazito važni u kontekstu kulturne i graditeljske baštine ovih prostora, no suvremeno društvo za njih nema sluha te ih svojim nemarom stavlja u nezavidan i neadekvatan položaj koji dovodi do njihovog sve većeg propadanja. Mračno doba za dvorce i kurije sjeverne Hrvatske započelo je u drugoj polovici XIX. stoljeća, a nastavilo se sve do nakon završetka Drugog svjetskog rata.²⁰⁹ Zbog različitih političkih i vojnih previranja, plemićke obitelji ostajale su bez financijskih sredstava te bile primorane polako rasprodavati vlastite posjede, a naposljetku i nekretnine. Mnoge od njih prodane su financijski snažnim organizacijama poput banki (kao što je bio slučaj i sa dvorcem u Slavetiću), kojima je bilo stalo isključivo do materijalne dobiti.²¹⁰ Tijekom Drugog svjetskog rata došlo je do mnogih razaranja i krađa, te su tako spomenuti spomenici ostajali bez vlastitog inventara, opustošeni i zaboravljeni od vlasnika.²¹¹ Nakon rata, gotovo su svi dvorci i kurije nacionalizirani te im je bila dodijeljena neka, nerijetko potpuno neadekvatna funkcija (u dvorcu u Bežancu je mesna

²⁰⁶HR-MKM-UZKB-KOZG, *Rješenje o svojstvu kulturnog dobra za dvorac Oršić u Slavetiću*, 18.7.2005.

²⁰⁷ Nekadašnji republički sekretar za obrazovanje i kulturu u Izvršnom vijeću Sabora Socijalističke Republike Hrvatske. Vidi u: Robert Matijašić, „Velčić, Veseljko“ u: *istrapedia. Istarska internetska enciklopedija*, <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/3845/velcic-veseljko> (zadnje pregledano: 10.6.2024.)

²⁰⁸ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 4.

²⁰⁹ Vidi u: Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2017., 184.

²¹⁰ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 5.

²¹¹ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 5.; Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2017., 184.

industrija „Sljeme“ oformila sušionicu mesa, a dvorac u Kerestincu je poslužio u vojne namjene), dok je plan njihove zaštite i očuvanja gotovo posve zanemaren.²¹² Radovi koji su se i izvodili bili su isključivo oni preventivni, koji su uključivali akcije poput obnove krova itd.²¹³ Onodobna Služba za zaštitu spomenika nije imala financijskih i kadrovskih mogućnosti za izradu adekvatne konzervatorske dokumentacije sve do šezdesetih godina XX. stoljeća kada se započelo s prikupljanjem fotodokumentacija te slaganjem popisa spomenika za koje je osmišljen sistem vrednovanja po određenim kategorijama.²¹⁴ Poražavajući zaključak autora spomenutog rada je da, 1970. godine, ni jedan od pregledanih objekata, uključujući one najviše spomeničke kategorije, nije u sasvim ispravnom i zadovoljavajućem stanju. Kao najveći problemi isticala su se statička oštećenja, prodiranje kapilarne vlage, loše izvedeni vodovodni i kanalizacijski radovi, neadekvatan odabir žbuke te izmjene na krovovima.²¹⁵ Problem su predstavljale i razne nepravilno i nepromišljeno izvedene nadogradnje, pregradnje i dogradnje na objektima ili neposredno uz njih, sukladno njihovoj novoj (najčešće neprikladnoj) funkciji, koje su narušile spomeničku cjelovitost te preoblikovale izvornu zamisao samih spomenika.²¹⁶ Također, mnogi su dekorativni elementi arhitektonske plastike masovno uklanjani s pročelja i ostalih dijelova dvoraca i kurija (posebno je nastradao dvorac u Rasinji), što zbog neznanja, što zbog promjene „trendova“.²¹⁷ Što se interijera spomenika tiče, ni oni nisu bili pošteđeni. Njihovoj je inventar često nestao ili pokraden, a zidne dekoracije poput štuko elemenata i fresaka su oštećene i uništene.²¹⁸ Parkovi i perivoji često su pretvarani u sportska i dječja igrališta te im nije pružena adekvatna briga.²¹⁹ U sklopu dvorca u Slavetiću nije postojao ni park ni perivoj, no bio je okružen gospodarskim posjedom koji je kasnije razjedinjen i rasprodan različitim vlasnicima. Autori rada zaključili su kako pristup upravljanju ovim tipovima spomenika treba korjenito promijeniti te poduzeti radnje u svrhu stvaranja trajnih, a ne trenutačnih rješenja. Baš je u tu svrhu i izrađen spomenuti elaborat. Kao moguću namjenu, autori ponajprije napominju onu turističku, koja bi omogućila ovim spomenicima da zadrže svoj prvotni značaj i ideju, ali i da predstavljaju punopravne članove kulturne baštine ovih prostora, privlačne većim skupinama društva.²²⁰ Od ostalih mogućih namjena ističu se ona

²¹² Svemu tome nije pripomogla ni ondašnja politika za koju su svi ostaci nekadašnje aristokratske prošlosti predstavljali simbole kojih se trebalo kloniti. Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 5–6.

²¹³ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 8.

²¹⁴ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 9–10.

²¹⁵ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 10–12.

²¹⁶ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 11.

²¹⁷ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 11–12.

²¹⁸ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 14.

²¹⁹ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 14–15.

²²⁰ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 17.

kulturno-prosvjetna u obliku prostora za održavanje koncerata ili izložba te hotelijerska, dok se za neke spomenike predlaže da zadrže novododijeljenu funkciju, poput bolnica i škola.²²¹ Naposljetku, autori predlažu da se osnuje posebno tijelo u okviru službe zaštite, koje bi etapno riješilo spomenute probleme, oslanjajući se na dva najvažnija elementa, a to su ugroženost spomenika te njegova vrijednost.²²²

Godine 2005., autori rada *Dva tisućljeća tradicije dvoraca, vila i zamkova na tlu Hrvatske* naglašavaju kako u Hrvatskoj ne postoji točno određen sustav vrednovanja spomenute vrste građevina, te donose rezultate analize aktualnog korištenja dvoraca, provedene iste godine. Uz nabrojanih sto primjera dvoraca, prikazane su i informacije o njihovom građevnom stanju i namjeni. Analiza građevnog stanja pokazala je kako je tek 12% dvoraca u odličnom građevinskom stanju, dok je 45% u lošem, a obnavlja ih se tek 6%.²²³ Što se njihova korištenja tiče, samo ih se pet koristi u izvornoj namjeni, dok je drugima pridana neka druga, a 32% ih nema nikakvu namjenu.²²⁴ Ocjene prihvatljivosti namjene pokazale su kako čak 37% primjera nema zadovoljavajuću namjenu.²²⁵ Na temelju ove analize, autori spomenutog rada donose zaključak da je u svrhu unaprjeđenja zaštite i revitalizacije dvoraca potrebno poduzeti sljedeće korake: napraviti sustavnu evidenciju svih građevina toga tipa u Hrvatskoj, provesti njihovu kategorizaciju i vrednovanje, skrenuti pažnju državnih institucija na problem zaštite i obnove kulturnih spomenika ovoga tipa, bolje koristiti prihode od spomeničke rente i europske fondove, utemeljiti institut ili neku drugu organizaciju za istraživanje dvoraca, osmisliti marketinške projekte za svaki dvorac na području Hrvatske te jedan veći projekt sponzoriranih obnova i revitalizacija dvoraca.²²⁶

Godine 2019. Ministarstvo kulture provelo je terenski pregled dvoraca upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske te prikupljanje povijesne dokumentacije, kako bi se mogle izraditi konzervatorske smjernice za njihovu obnovu i namjenu.²²⁷ Dosad su izrađeni pregledi za 24 dvorca Krapinsko-zagorske županije te za 17 dvoraca Zagrebačke županije (među koje pripada i onaj u Slavetiću).

²²¹ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 18–19.

²²² Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 20–22.

²²³ Vidi u: Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2005., 33–34.

²²⁴ Vidi u: Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2005., 35.

²²⁵ Vidi u: Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2005., 35–36.

²²⁶ Vidi u: Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2005., 37–38.

²²⁷ Dvorci – reprezentativa arhitektura kontinentalne Hrvatske, 2020. <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/dvorci-reprezentativna-arhitektura-kontinentalne-hrvatske/19669> (zadnje pregledano: 23.8.2024.)

4.1. Konzervatorski zahvati na dvorcu

U ranije spomenutom elaboratu iz 1970. godine, među dvorce i kurije sjeverne Hrvatske smješten je i dvorac Oršić u Slavetiću. Autori su ga svrstali u prvu spomeničku kategoriju te iznijeli prikaz njegova trenutna (onodobna) stanja, prijedlog buduće namjene te popis dokumentacije koja je u ono vrijeme postojala. Nakon smrti grofice Helene Oršić, posljednje pripadnice obitelji koja je tamo živjela, slavetički dvorac Oršić prešao je u vlasništvo Alfreda i Beatrix Oršić.²²⁸ Dio su prostorija dvorca vlasnici zadržali za vlastito korištenje (iako tamo nisu živjeli, a briga oko dvorca bila je povjerena plaćenom čuvaru), dok je drugi dio dvorca 1966. godine na korištenje dobio Arhiv Hrvatske.²²⁹ Arhiv je u većinu prostorija dvorca smjestio arhivsku građu, a početni je ugovor za korištenje bio potpisan na 30 godina, što je naknadno produženo. Nakon Drugog svjetskog rata, prvi radovi na dvorcu odvijali su se kroz 1957. i 1958. godinu, a financirani su sredstvima Socijalističke Republike Hrvatske.²³⁰ Radovi izvršeni u toj akciji obuhvaćali su ukrućivanje branič-kule (postavljanje željeznih zatega u prizemnoj prostoriji te prostoriji četvrtog kata), nužne popravke i izmjene stolarije te ostakljenje prozora. Iduća etapa radova na dvorcu izvršena je 1961. godine, a podrazumijevala je radove na krovištu pravokutne kule na istoku.²³¹ Obnovljen je pokrov krovišta, i to istim materijalom koji je na njemu izvorno stajao, a to je šindra. Prije nego što je uselio u dvorac 1966. godine, Državni Arhiv izvršio je između 1962. i 1966. godine neke opsežnije radove na kompleksu.²³² Ponajprije su planirani radovi na statički ugroženim dijelovima, a zatim i zamjena i ugradba dotrajalih drvenih stropnih konstrukcija.²³³ Također su obnovljeni i podovi te vanjska i unutarnja stolarija prozora.²³⁴ Jedan od najvažnijih zahvata izveden je na krovišnim plohamama svih dijelova kompleksa. Sva su krovišta bila uređena i nanovo pokrivena, krovna limarija je uređena te su instalirani gromobrani (sl. 41, sl. 42).²³⁵ Svi planirani radovi nisu bili izvršeni zbog pomanjkanja financijskih sredstava, no autori rada napominju kako je u vrijeme pisanja teksta Arhiv planirao izvesti još jednu etapu obnove. Ta je etapa podrazumijevala završetak i kompletiranje svih prethodno planiranih radova te neophodne radove na prizemnoj

²²⁸ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 91.

²²⁹ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 90.

²³⁰ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 90.

²³¹ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 90.

²³² Fotodokumentacija radova te nacrti nastali prilikom radova sačuvani su u fototeci i arhivu Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Zagreba. Izvor: Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Ministarstvo kulture i medija za Hrvatski državni arhiv (dobiveno iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu 21.12.2021.)

²³³ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 90.

²³⁴ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 90.

²³⁵ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 90.

građevini na jugu.²³⁶ Također, u sklopu plana SO Jaska za izgradnju vodovoda, predviđeno je uvođenje vodovoda i u sam dvorac, kako bi se zadovoljile potrebe nove namjene objekta.²³⁷ Iako arhivske police i građa na neki način „smetaju“ umjetničkoj i arhitektonskoj vrijednosti dvorca Oršić, autori rada kao jednu od najboljih strana nove namjene dvorca napominju činjenicu da je Državni Arhiv financijski mnogo uložio u zaštitu i obnovu spomenika kulture, i to sve u suradnji sa službom za zaštitu.²³⁸ Ono što u ovom radu nije zapisano jest da je uvođenje vodovoda zaista i izvedeno, a uvedene su i elektroinstalacije.

43. Obnova krovišta jugoistočne kule s erkerima.

44. Pogled s kule s erkerima na oštećenja krovišta palasa i branič-kule.

Građevinsko stanje dvorca Oršić spominje se i u izvještaju od 3. studenog 2003. godine. Taj izvještaj bio je zapravo obavijest o izvođenju radova na dvorcu bez suglasnosti nadležnog Konzervatorskog odjela, koji su doveli do zanemarivanja i oštećenja na spomeniku

²³⁶ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 91.

²³⁷ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 91.

²³⁸ Vidi u: Horvat, Habunek-Moravec, Aleksić, 1970., 91.

registriranom kao kulturno dobro.²³⁹ Na sjevernom zidu jugoistočne kule s erkerima izvedeno je krpanje rupa kamenom čime je narušeno očuvanje izvorne žbuke i oslika koji su se tamo nalazili. Lučni kameni nadvoj u ogradnom zidu, kojim se ulazi na južnu terasu, prezidan je, a situacija u palasu bila je iznimno zabrinjavajuća. Arhivska građa iz prizemlja palasa prenesena je na gornje katove zbog planiranja uređenja prizemlja, za koje Konzervatorski odjel nije primio nikakvu tehničku dokumentaciju. Budući da je premještena građa značila veće opterećenje međukatnih konstrukcija, bilo je potrebno izvršiti i kontrolu stabilnosti. Osim spomenutih problema, neki od prozora su bili razbijeni ili potrgani i neispravni, dok je sam prostor dvorca bio pun razasute arhivske građe te životinjskog izmeta. Iako su autori ranije spomenutog elaborata smatrali da je Arhiv, iako ne idealno, zadovoljavajuće rješenje pitanja zaštite dvorca, ovim se izvještajem iz 2003. godine dokazalo kako je to bilo samo privremeno, „varljivo“ rješenje.

Godine 2014. na internet stranici „Njuškalo“ objavljen je oglas za prodaju dvorca Oršić u Slavetiću (sveukupna površina zemljišta od 1200m²), za koji je procijenjena cijena od milijun i sto tisuća eura.²⁴⁰ Dvorac je stavljen u prodaju još 2012. godine budući da se Hrvatski državni arhiv 2008. godine iselio, a vlasnici nisu mogli naći prikladnog najmoprimca za dvorac te ga odlučili prodati. Iste su godine poslane i tri ponude različitim inozemnim strankama u kojima je navedeno kako je nekretnina, nakon korištenja Hrvatskog državnog arhiva, vlasnicima vraćena u dobrom stanju.²⁴¹ Također, budućim je potencijalnim vlasnicima napomenuto da se dvorac smatra izuzetno važnim kulturnim dobrom te da je u slučaju bilo kakvih radova potrebno kontaktirati nadležnu Konzervatorsku službu. Zanimljiva je i činjenica da je zagrebački Konzervatorski odjel imao namjeru izraditi Program za dvorac Oršić kako bi se utvrdio oblik upravljanja ovim spomenikom te, sukladno tome, od Ministarstva kulture tražio uvrštavanje u program za dodjelu financijskih sredstava za 2009. godinu, što nije ostvareno.²⁴²

²³⁹HR-MKM-UZKB-KOZG, *Dvorac Oršić u Slavetiću : radovi na dvorcu bez odobrenja nadležnog konzervatorskog odjela*, 3.11.2003.

²⁴⁰DVORAC Oršić – Slavetić kod Jastrebarskog 1200 m², <https://www.njuskalo.hr/nekretnine/kuca-slavetic-visekatnica-1200-m2-oglas-3245144> (zadnje pregledano: 10.6.2024.)

²⁴¹HR-MKM-UZKB-KOZG, *Ponuda za prodaju nekretnine, dvorac Oršić u Slavetiću*, 3.5.2012.

²⁴² Isto.

4.2. Trenutno stanje dvorca

Godine 2019. dvorac Oršić u Slavetiću prodan je obitelji Rauscher iz austrijskog Graza. U sklopu istraživanja za potrebe pisanja ovoga rada, 15. svibnja 2024. godine izvršen je posjet dvorcu te razgovor s novom vlasnicom. Po dolasku i useljenju u dvorac, vlasnici su detektirali nekoliko ključnih problema te ih prikladno riješili. Naime, budući da su već posjedovali jedan dvorac te time stekli određeno iskustvo, bili su u mogućnosti izvršiti radove bez oštećivanja ili narušavanja spomeničke vrijednosti dvorca. Budući da je građa Arhiva koja se nalazila na gornjim katovima palasa stvarala veliko opterećenje, statika dvorca bila je narušena. Sukladno tome, u prizemlju palasa postavljene su metalne zatege koji se nalaze između sjevernog zida i pregradnog u sredini, te između pregradnog i južnog zida. Ova se intervencija isplatila svega nekoliko dana nakon postavljanja, kada je 22. ožujka 2020. godine potres magnitude 5,5 po Richteru pogodio Zagreb, koji je od Slavetića udaljen svega pedesetak kilometara. Vlasnica je u vrijeme kada se potres dogodio boravila u dvorcu te svjedočila snažnom utjecaju koji su vibracije izvršile na zidove palasa. Gotovo je sigurna da zidovi palasa, iako debeli u razini prizemlja, bez spomenutih zatega, ne bi izdržali gibanje te bi se urušili.²⁴³ Još jedan od važnijih problema koji su primijetili pri dolasku u dvorac, bio je prokišnjavanje krova palasa što je dovelo do oštećenja drvenog stropa nad sjevernom prostorijom drugoga kata.²⁴⁴ Šteta je sanirana uporabom novih drvenih greda pa to nije narušilo cjelokupni izgled prostorije. Od ostalih intervencija vlasnika na dvorcu može se izdvojiti otvaranje davno zazidanog pravokutnog ulaza, koji je iz prizemlja zapadne kule vodio u prizemlje branič-kule, nekadašnju cisternu. Također, izvorni ulaz u tu prostoriju, koji se nalazio na svodu, danas je pokriven daskama kako ne bi ulazili šišmiši koji su se nastanili u branič-kuli i palasu. Određene prostorije dvorca prilagodili su svom svakodnevnom životu ne mijenjajući značajnije njihov izvorni izgled. Kuhinja s izvornom peći, koja se nalazi u istočnom krilu, zadržala je svoju izvornu funkciju, a ispunjena je starinskim namještajem i dekoracijama. Isto se može reći i za prizemnu prostoriju jugoistočne kule s erkerima te prostoriju na prvome katu zapadne pravokutne kule. Jedina prostorija koja je doživjela značajnije promijene jest ona u koju je smještena kupaonica u jednoj od prizemnih prostorija zapadne kule. Te promjene obuhvaćaju postavljanje kupaonskih pločica na podove i zidove te instalaciju tuša i toaleta, a možemo ih nazvati jedinim znakovima suvremenog uređenja prostora na ovome kompleksu. Budući da su vlasnici veliki ljubitelji povijesti arhitekture i kulturne baštine, iznimno im je važno sve

²⁴³Iz razgovora s vlasnicom dvorca 15.5.2024.

²⁴⁴Iz razgovora s vlasnicom dvorca 15.5.2024.

intervencije raditi u suradnji sa stručnjacima i nadležnom Konzervatorskom službom. Njihova ideja obnove je, kolokvijalno rečeno, „da sve izgleda kao nekada“.²⁴⁵ Prioritetno bi željeli sanirati i adaptirati prostorije palasa i branič-kule te se nastaniti i u njih. Adaptacija tih dijelova podrazumijevala bi provjeru stanja drvenih dasaka stropa, posebno u prostoriji s florealnim slikarijama na jugu drugoga kata palasa (imaju znakove truleži i starijih oštećenja od insekata, no vlasnica tvrdi kako trenutno nema nikakvih znakova novijih oštećenja)²⁴⁶, otkrivanje štuko dekoracija drugog kata branič-kule i sanaciju manjih pukotina na svodovima. Također, na zidovima četvrtog, teško pristupačnog kata branič-kule nalaze se oštećenja nastala urezivanjem potpisa oštrim predmetima. Ta su oštećenja nastala vjerojatno u posljednjoj trećini prošloga stoljeća, ulaskom djece iz sela, koja su iz znatiželje često kriomice ulazila u dvorac te istraživala.²⁴⁷ Što se još nekih želja vlasnika tiče, one ubrajaju adaptaciju vodovoda te elektroinstalacija kao i rješavanje pitanja prolaza iz palasa prema prostorijama istočnog, ulaznog krila. Budući da se danas može ući samo preko prozorskog otvora na prvom katu palasa, vlasnici bi željeli ponovno izgraditi ranije spomenutu, drvenu obrambenu galeriju, koja je navodno nekada stajala uz istočni zid, okrenuta prema dvorišnoj strani prvoga kata istočnog krila.²⁴⁸ Također, voljeli bi obnoviti i vanjska pročelja dvorca na kojima je oštećena žbuka, s naglaskom na ona na kojima se vide tragovi oslika.²⁴⁹ Osim navedenih problema, povlači se i pitanje nekadašnjih gospodarskih zgrada od kojih su danas preostali tek perimetralni zidovi na sjevernoj strani platoa, ispred ulaznog krila. Vlasnici bi voljeli kada bi se te građevine ponovno izgradile metodom faksimila.²⁵⁰ Što se inventara i izvornog namještaja tiče, po dolasku sadašnjih vlasnika, dvorac je bio prazan, no stariji mještani su se prisjećali kako je namještaj posljednje grofice Oršić koja je u dvorcu živjela, nakon njene smrti odvezen. Neki od starijih mještana tvrdili su da je odvezen u dvorac Trakošćan.²⁵¹

Godine 2022., Ministarstvo kulture i medija izdalo je tekst pod nazivom *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, u kojem se našao i dio posvećen dvorcu Oršić u Slavetiću. Osim osnovnih podataka i valorizacije dvorca, u tekstu se nalaze i prijedlozi za njegovu adaptaciju te sanacije postojećih problema, od kojih su svi u

²⁴⁵Iz razgovora s vlasnicom dvorca 15.5.2024.

²⁴⁶Iz razgovora s vlasnicom dvorca 15.5.2024.

²⁴⁷Iz razgovora sa Stjepanom Študirom 1.6.2024.

²⁴⁸Iz razgovora s vlasnicom dvorca 15.5.2024.

²⁴⁹Iz razgovora s vlasnicom dvorca 15.5.2024.

²⁵⁰Iz razgovora s vlasnicom dvorca 15.5.2024.

²⁵¹Iz razgovora sa Stjepanom Študirom 1.6.2024.

skladu s prethodno opisanim.²⁵² Prije svega, kako bi se pristupilo samoj konzerviranju dvorca te odredile odgovarajuće metode, potrebno je prikupiti svu potrebnu dokumentaciju te provesti detaljno istraživanje same građevine. Kompletiranju navedenog pokušalo se pristupiti još 2015. godine, kada je prostor dvorca trebao biti dan na korištenje tvrtki pod nazivom Kuća Lemurija.²⁵³ Plan ove tvrtke je bio otvoriti dvorac javnosti te ga pretvoriti u turistički centar s raznovrsnim programom. Prije svega toga, dvorac je bilo potrebno obnoviti i adaptirati, a također je u planu bila i zaštita okoliša koji je nekada činio feudalni posjed Oršića. Kako bi se navedeni planovi ostvarili, bilo je potrebno izraditi svu potrebnu dokumentaciju (koja bi obuhvaćala: arhitektonsku snimku postojećeg stanja, geomehaničko istraživanje, restauratorsko-konzervatorsko istraživanje strukture dvorca, izvještaj o zaštitnim arheološkim istraživanjima) te na temelju nje izraditi konzervatorsku studiju dvorca te idejno rješenje obnove dvorca i glavni izvedbeni projekt obnove dvorca.²⁵⁴ Nažalost, planovi Kuće Lemurije su propali te odgovarajuća dokumentacija nije prikupljena.

²⁵² Ovaj je pregled nastao u sklopu ranije spomenutog projekta Ministarstva kulture iz 2020. godine. Vidi u: „Slavetić” u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture I medija, 2022. (preuzeto s interneta: 17.12.2023.)

²⁵³ HR-MKM-UZKB-KOZG, *Slavetić, dvorac Oršić, mišljenje i konzervatorski uvjeti za obnovu*, 2.9.2015.

²⁵⁴Isto.

5. PROBLEMI KULTURNE BAŠTINE U PRIVATNOM VLASNIŠTVU

Kada se govori o konzervaciji i očuvanju dvorca Oršić u Slavetiću, jedan od najvažnijih podataka jest upravo taj da se dvorac nalazi u privatnom vlasništvu. U Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske upisan je 101 dvorac, od kojih je 38 u privatnom vlasništvu, dok su ostali u vlasništvu države ili pripadaju gradu, općini, Nadbiskupiji, nekoj drugoj vjerskoj organizaciji ili udruzi.²⁵⁵ Prema *Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, sva kulturna dobra uvrštena u registar, bez obzira na oblik vlasništva, podliježu zaštiti i odredbama spomenutog zakona.²⁵⁶ Sukladno tome, položaj kulturnih dobara, pokretnih, nepokretnih i nematerijalnih, kao i njihovih vlasnika strogo je određen i reguliran. Vlasnik, koji je ujedno i nositelj prava na kulturnom dobru, dužan je poštivati određena pravila kao što su održavanje i provođenje mjera zaštite uz suglasnost i odobrenje nadležnih tijela (npr. nadležnog Konzervatorskog odjela) te omogućiti nesmetana znanstvena i stručna istraživanja.²⁵⁷ Troškove održavanja i zaštite dobra snosi vlasnik, uz pomoć naknada iz državnog proračuna u slučaju izvanrednih troškova. U slučaju da vlasnik kulturnog dobra ta pravila ne poštuje, podliježe novčanim kaznama određenim spomenutim zakonom.²⁵⁸ Prema prethodnim navodima može se zaključiti kako je sudbina kulturnih dobara u privatnom vlasništvu zaštićena zakonom, no unatoč tome, ona podliježe i vlastitoj volji vlasnika koji može, na vlastitu odgovornost, provesti radove na dobru ili njegovu prenamjenu te time naštetiti njegovoj kulturnoj, umjetničkoj i povijesnoj vrijednosti. Osim financijske moći i vlastite volje vlasnika, u njegovu odnosu prema kulturnom dobru veliku ulogu igra i njegova svijest te znanje o baštini koju posjeduje i njezinoj njezi. Godine 2020. u okviru Poslijediplomskog studija informacijskih i komunikacijskih znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu provedeno je pilot-istraživanje o obrazovanosti vlasnika graditeljske baštine Hrvatskog zagorja o istražnim konzervatorsko-restauratorskim radovima. Sudionici istraživanja bili su podijeljeni u tri skupine: na „autohtone“ privatne vlasnike koje su kulturno dobro naslijedili od predaka, zatim na vlasnike koji su kulturno dobro kupili te na župnike koji obnašaju ulogu upravitelja baštine u vlasništvu Crkve.²⁵⁹ Autorice istraživanja ističu kako je zbog nedovoljnog obrazovanja vlasnika o vrijednosti i načinu postupanja s kulturnim dobrom u prošlosti često dolazilo do raznih devastacija i

²⁵⁵ Vidi u: Jakša Borić, Papić, Peškan, Zenko, 2020., 1–2.

²⁵⁶ Vidi u: Narodne Novine, *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (NN 69/99)

²⁵⁷ Vidi u: Narodne Novine, *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (NN 69/99)

²⁵⁸ Vidi u: Narodne Novine, *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (NN 69/99)

²⁵⁹ Vidi u: Fernežir, Vujić, 2020., 52.

oštećenja.²⁶⁰ Sukladno tomu, unatoč raznim stupnjevima poznavanja teme, odgovori ispitanika doveli su do zaključka da se aktivno znanje vlasnika o konzervatorsko-restauratorskim radovima treba povećati, što bi dovelo do veće osviještenosti vlasnika o važnosti dobra kojeg posjeduju,²⁶¹ čime bi se stručnjacima olakšalo istraživanje te provođenje mjera zaštite. Kroz povijest konzerviranja u Hrvatskoj ističu se razni primjeri pristupa i odnosa vlasnika prema kulturnom dobru koje posjeduju, a za ovaj su rad najreferentniji oni vezani uz graditeljsku baštinu, odnosno dvorce i burgove.

U XIX. stoljeću praksi konzerviranja i restauriranja počela se pridavati sve veća pažnja, no tek se u XX. stoljeću može govoriti o skrupuloznom čuvanju izvorne supstancije povijesnog spomenika. Mnogi su dvorci i burgovi u tome razdoblju preoblikovani sukladno idejama romantičnog historicizma, budući da je tendencija preoblikovanja bila znatno prisutnija od konzerviranja i restauriranja. Povod tomu bilo je identificiranje plemstva sa razdobljem srednjega vijeka, u kojemu su njihove obitelji stekle povlastice,²⁶² a uz to se radilo i o svjesnom odmaknu od klasicizma koji je tada prevladavao što je za sobom povlačilo i stavljanje na stranu liberalnih ideja i političkih opredjeljenja.²⁶³ Preoblikovanje građevina u srednjovjekovne oblike često je bilo proizvoljno te dovodilo do gubljenja ostalih povijesnih slojeva na građevinama, a uobičajena su praksa tog preoblikovanja bile i intervencije novim materijalom na starijim građevinama.²⁶⁴ Također, uobičajena je bila i praksa spoliranja, odnosno umetanja fragmenata starijih građevina u one nove, te gradnja novih građevina novim materijalom po uzoru na starije oblike.²⁶⁵ Sukladno tomu, intervencije koje su se u razdoblju XIX. stoljeća provodile na povijesnim građevinama mogu se podijeliti na četiri kategorije: integriranje, adaptiranje i interpoliranje povijesnih građevina, korištenje spolija sa starijih građevina na onim novima, zatim stilsko restauriranje povijesnih građevina te novogradnja po uzoru na starije građevine.²⁶⁶

Kada se govori o privatnom vlasništvu te stilskom restauriranju i preoblikovanju plemićkih gradova i dvoraca u duhu romantičnog historicizma, valja spomenuti i ime pionira te djelatnosti u Hrvatskoj, Lavala Nugenta of Westmeatha. Nugent, porijeklom Irac, krajem

²⁶⁰ Vidi u: Fernežir, Vujić, 2020., 56.

²⁶¹ Kao prijedlog oblika edukacije vlasnika kulturnih dobara autorice istraživanja navode organiziranje seminara, konferencija i radionica. Vidi u: Fernežir, Vujić, 2020., 61.

²⁶² Vidi u: Ćorić, 2021., 132.

²⁶³ Vidi u: Ćorić, 2021., 133.

²⁶⁴ Znanje o metodama i tehnikama gradnje u srednjem vijeku u ono je doba još bilo oskudno, a arhitekti su često odlazili na put kako bi se bolje upoznali sa starijim građevinama iz spomenutog razdoblja. Vidi u: Ćorić, 2021., 132.; 133.

²⁶⁵ Vidi u: Ćorić, 2021., 132.

²⁶⁶ Vidi u: Ćorić, 2021., 133.

XVIII. stoljećastupioje u službu austrijske vojske u kojoj je, tijekom karijere, napredovao do položaja feldmaršala.²⁶⁷ Iznimno se zanimao za povijest i arheologiju, a Hrvatska mu se izuzetno svidjela te je sudjelovao i u Ilirskom pokretu. Na hrvatskim je prostorima ostao zapamćen kao vlasnik burgova i starih gradova poput Dubovca, Trsata i Bosiljeva, koje je tijekom XIX. stoljeća kupio i stilski restaurirao.²⁶⁸

Dvorac Bosiljevo (sl. 46) nalazi se u Karlovačkoj županiji, a smješten je na stijeni. O njemu nema mnogo povijesnih podataka, no smatra se da je nastao najkasnije u XV. stoljeću.²⁶⁹ Izvorno se sastojao od dva dijela: starijeg s branič-kulom i novijeg s tri okrugla tornja.²⁷⁰ O preinakama koje su se dogodile kroz stoljeća nema mnogo podataka, no zna se da je dvorac stradao od osmanskih navala te da je opljačkan 1671. godine nakon zrinsko-frankopanske urote (budući da je obitelj Frankopan posjedovala ovaj dvorac).²⁷¹ Godine 1820.,²⁷² dvorac Bosiljevo kupio je Laval Nugent koji ga je preoblikovao u duhu romantičnog historicizma i učinio svojom rezidencijom. Dodao je dva tornja na ulazu, zatim uklonio krov s kapele s kulom i na mjesto krova postavio terasu. K tome je dogradio i preuredio zatečene zgrade.²⁷³ Na dvorišnoj se strani isticala skulptura baziliska kipara Antona Dominika Fernkorna.²⁷⁴ Budući da je Nugent porijeklom bio s područja Ujedinjenog Kraljevstva u kojemu je praksa renoviranja srednjovjekovnih građevina započela već u XVIII. stoljeću, te da je želio pratiti onodobne trendove visokog društva kojemu je i pripadao,²⁷⁵ odlučio je i Bosiljevo, kojeg je učinio svojom rezidencijom, preoblikovati u duhu romantičarskog historicizma intervencijama koje su dovele do gubitka velikog dijela staroga izgleda o kojem gotovo da nema podataka. Danas je dvorac Bosiljevo u iznimno lošem stanju te se čekaju daljnje odluke nadležnih tijela u vezi njegova zbrinjavanja.

Sličan primjer prilagodbe i preoblikovanja povijesne građevine u svrhu samopromocije i atrakcije pružaju i kaštel Trsat o kojemu će riječi biti u idućem odlomku, a za koji je bila predodređena uloga muzeja i mauzoleja, te novoizgrađeni „stari“ grad u autrijskom Laxenburgu. U Laxenburgu se nalazila ljetna rezidencija obitelji Habsburg, koja je uključivala i osamnaestostoljetni engleski park s umjetnim jezerom i otočićem na kojemu je u prvoj

²⁶⁷Vidi u: Nadilo, 2002.a, 191.

²⁶⁸Vidi u: Nadilo, 2002.a, 191.

²⁶⁹Vidi u: Laszowski, 1902., 114.

²⁷⁰Vidi u: Laszowski, 1902., 111.

²⁷¹Vidi u: Laszowski, 1902., 115., 118.

²⁷²Vidi u: Ćorić, 2021., 128.

²⁷³Vidi u: Nadilo, 2002.b, 626

²⁷⁴Vidi u: Nadilo, 2002.b, 627.

²⁷⁵Vidi u: Ćorić, 2021., 133.

polovici XIX. stoljeća izgrađen novi plemićki grad Franzensburg, po uzoru na one starije, srednjovjekovne.²⁷⁶ Također, unutarnja oprema Franzensburga sastojala se većinom od spolija sa starijih građevina, a prema izvornoj zamisli trebao je biti muzej.²⁷⁷

46. Pogled na dvorac Bosiljevo.

Godine 1827. Laval Nugent je od grada Bakra kupio kaštel Trsat (sl. 47) u kojemu je namjeravao uspostaviti muzej i mauzolej. Kaštel, odnosno utvrda, prvi se puta spominje 1288. godine, no smatra se da je izgrađena dosta ranije.²⁷⁸ Podaci o izgledu zdanja prije Nugentovih intervencija su oskudni, no prema nacrtima se može reći da se kaštel sastojao od četiri krila te je oblikom podsjećao na nepravilni trokut, a najviše se isticala tzv. „rimska kula“.²⁷⁹ Nugent je nakon kupnje odlučio provesti preoblikovanje Trsata u duhu romantičnog historicizma, a projekt obnove gotovo posve srušenog kastela povjerio je venecijanskom kiparu i graditelju Paronuzziu. Kaštel je preuređen u „srednjovjekovnom“ stilu koji nije počivao na autentičnim sojevima samoga lokaliteta. Nugentova je obnova je obuhvaćala popravljjanje kula te dodavanje kruništa na njih, čišćenje zdenca te gradnju mauzoleja s dorskim stupovima, u kojem je Nugent naposljetku i pokopan.²⁸⁰ Također, dodane su mnoge skulpture od kojih se najviše ističe *Zmaj*, odnosno *Basilisk* austrijskog kipara Fernkorna te razne spolije poput Napoleonova stupa iz Marenga koji je bio postavljen ispred kapele na Trsatu.²⁸¹ Iako je nekadašnji izgled trsatskog kaštela ovom obnovom potpuno izgubljen, Nugentov projekt usporio je propadanje građevine koja je po njegovu dolasku već bila u vrlo lošem stanju. Bez obzira što njegovi postupci iz današnje perspektive struke nisu bili idealni, trsatski je kaštel u narednim stoljećima zahvaljujući revitalizaciji Igora Emilija i Branka Fučića iz 1960-ih godina kao i kasnijim

²⁷⁶Vidi u: Ćorić, 2021., 134.

²⁷⁷Vidi u: Ćorić, 2021., 134.

²⁷⁸Vidi u: Nadilo, 2002.a, 186.

²⁷⁹Nadilo u svom radu donosi reprodukciju Stierova nacrt trsatskog kaštela. Vidi u: Nadilo, 2002.a, 186.

²⁸⁰Vidi u: Nadilo, 2002.a, 192.

²⁸¹Vidi u: Ćorić, 2021., 129.

konzervatorima,²⁸² postao jedan od najočuvanijih i najbolje održanih hrvatskih povijesnih utvrda u kojoj se danas održavaju razne manifestacije.²⁸³

47. Pogled na kaštel Trsat iz zraka.

Stari grad Dubovac pored Karlovca (sl. 48) izgrađen je najvjerojatnije u XIII. stoljeću, a tijekom stoljeća promijenio je nekoliko vlasnika od kojih se ističu obitelji Frankopan i Zrinski.²⁸⁴ Izvorno je zdanje bilo četverokrilno, s jednom kvadratnom branič-kulom te tri polukružne kule na uglovima.²⁸⁵ Stari je grad doživio promjene tijekom vremena, a prestankom osmanskih prijetnji, poprimao je sve više karakteristika dvorca. Godine 1837. Dubovac je kupio feldmaršal Laval Nugent koji ga je želio obnoviti u duhu romantičnog historicizma, no budući da, zbog smrti 1867. godine, nije uspio dovršiti radove na Dubovcu, obnovu je preuzeo njegov sin Artur.²⁸⁶ Obnova staroga grada započela je 1837. godine, a obuhvaćala je zatvaranje obrambenih zidina, snižavanje zapadnog krila za jedan kat, zamjenu drvenog krova zidanim krunštima te nadogradnju barutane pod Dubovcem.²⁸⁷ Budući da, zbog smrti 1867. godine, nije uspio dovršiti radove na Dubovcu, obnovu preuzima njegov sin Artur.²⁸⁸ Unatoč stilskom restauriranju koje je dovelo do netočnih preinaka na zdanju staroga grada, Nugentova obnova usporila je propadanje Dubovca koje je uslijedilo nakon nje. Danas je Stari grad Dubovac u dobrom stanju zahvaljujući zahvatima nakon Drugog svjetskog rata,²⁸⁹ te se u njemu održavaju različite manifestacije i festivali.²⁹⁰

²⁸²Vidi u: Ćorić, 2021., 130.

²⁸³Vidi u: Nadilo, 2002.a, 192.

²⁸⁴Vidi u: Nadilo, 2003., 119.

²⁸⁵Vidi u: Nadilo, 2003., 119.

²⁸⁶Vidi u: Kasunić, 2004., 32.

²⁸⁷Vidi u: Kasunić, 2004., 32., 34.

²⁸⁸Vidi u: Kasunić, 2004., 32.

²⁸⁹ Radovi su započeli 1952. godine, a tim je povodom osnovan i „Odbor za uređenje gradine Dubovac“. Radovi su završeni 1961. godine, kada je grad predan na korištenje građanima Karlovca, a nakon toga, 1965. godine, jedan je dio grada ustupljen na korištenje hotelsko-ugostiteljskom poduzeću „Korana“. Vidi u: Kasunić, 200., 32–34.

²⁹⁰Vidi u: Kasunić, 2004., 36.

48. Pogled na Stari grad Dubovac iz zraka.

Jedan od najpoznatijih primjera stilskog restauriranja, preciznije preoblikovanju dvorca u duhu romantičnog kasicizma na području Hrvatske predstavlja dvorac Trakošćan (sl. 45). Dvorac je izgrađen krajem XIII. stoljeća kao manja promatračka utvrda koja se sastojala od visoke kule za promatranje okolnog terena, stambene zgrade te malog utvrđenog dvorišta, a tijekom svog postojanja promijenio je nekoliko vlasnika od kojih se najviše isticala plemićka obitelj Drašković.²⁹¹ Trakošćan je u narednom stoljećima mijenjao svoj izgled raznim pregradnjama i dogradnjama, no polovicom XIX. stoljeća doživio je najveće promjene. Preoblikovanje u duhu romantičnog historicizma Trakošćana proveo je Juraj VI. Drašković potaknut onodobnim buđenjem nacionalne svijesti kod Hrvata, koja je stvarala i određenu nostalgiju prema prošlim vremenima kada je Hrvatska uživala i veću političku samostalnost te slobodu. Također je romantičarska ideja povratka prirodi utjecala na zahvat na Trakošćanu i njegovom neposrednom okruženju, konkretnije na hortikulturalno i krajolično oblikovanje okruženja. Sve se više cijenila mogućnost boravka u prirodi i bavljenja raznim aktivnostima, podalje od vreve grada i ratnih sukoba.²⁹² Sukladno tomu, ideja Jurja VI. Draškovića bila je dati obnovljenom Trakošćanu, uz stambeni, i turistički karakter te svojim potencijalnim gostima ponuditi mjesto za bijeg u prirodu te popularne aktivnosti poput lova ili ribolova koje bi se provodile u okolnom parku s umjetnim jezerom.²⁹³ Prva je faza radova provedena između 1844. i 1849. godine. Zamišljeni koncept podrazumijevao je obnovu vanjštine u neogotičkom tudorskom stilu koji bi podrazumijevao rekonstrukciju dvorca s prilazni putem i obrambenim kulama uz pomoć detalja poput kruništa, tornjića i šiljastolučnih prozora.²⁹⁴ Promjene su također trebale biti provedene i u interijeru, a najviše su se isticali reprezentativni prostori poput Lovačke i Viteške dvorane, Molitvene sobe, Male knjižnice i Oratorija. Danas je izgled tih

²⁹¹Vidi u: Macolić, 2019., 12.

²⁹²Vidi u: Macolić, 2020., 220.

²⁹³Vidi u: Macolić, 2019., 23.

²⁹⁴Vidi u: Macolić, 2019., 41.

prostorija drugačiji te se ne može ustvrditi jesu li i sve te prostorije zaista bila preuređene u neogotičkom stilu.²⁹⁵ Druga faza zahvata trajala je od 1862. do 1869. godine, a u to je vrijeme izgrađena terasa između zapadne i južne kule s novim glavnim stubištem, koja je označavala novi ulaz u dvorac te nov način kretanja između prostorija.²⁹⁶ Treća faza radova provedena je između 1875. i 1897. godine pod nadležnošću Jurjeva nasljednika Ivana IX. U to vrijeme dolazi do preuređenja stambenih prostorija dvoraca, no ne više u neogotičkom, već neorenesansnom stilu koji je više odgovarao vlasnicima.²⁹⁷ Iako suvremena konzervatorska i restauratorska praksa vjerojatno ne bi s odobravanjem pozdravila spomenute neogotičke i neorenesansne promjene na Trakošćanu, onodobno je društvo obnovu ovoga dvorca pozdravilo s oduševljenjem.²⁹⁸

45. Pogled na dvorac Trakošćan iz zraka.

Jedan od bešćutnih primjera odnosa vlasnika prema kulturnom dobru predstavlja i dvorac Gornje Oroslavje (sl. 49) koji je stradao u požaru 1949. godine. Dvorac se prvi put spominje u XVI. stoljeću, a činila ga je četverokrnlina građevina s četiri cilindrične kule na uglovima i unutarnjim dvorištem. Kroz povijest su na njemu izvršeni različiti radovi i adaptacije, a pripadao je plemićkim obiteljima Sermage i Vranyczany. Godine 1921. dvorac Gornje Oroslavje kupuje Milan Prpić koji u njega smjestio tekstilnu tvornicu „Preslica“ te zbog toga proveo određene radove.²⁹⁹ Ti su radovi podrazumijevali rušenje većine pregradnih zidova u prizemlju i na katu te rušenje unutarnjih zidova jugoistočnog i sjeverozapadnog krila radi organiziranja tvorničkih hala, zatim postavljanje niza drvenih nosača na mjesto unutarnjih zidova, uklanjanje svodova te izvedbu drvenih međukatnih konstrukcija, radove na arkadama

²⁹⁵Vidi u: Macolić, 2019., 41–44.

²⁹⁶Vidi u: Macolić, 2019., 45.

²⁹⁷Vidi u: Macolić, 2019., 46–48.

²⁹⁸Vidi u: Macolić, 2019., 24.

²⁹⁹ Vidi u: Žmegač, Vojtić, 2013., 252

otvorenim prema unutarnjem dvorištu te gradnju prizemnih kućica (od kojih su dvije kasnije pretvorene u industrijsku halu) uz sjeveroistočni zid dvorca i uz uglove unutarnjeg dvorišta.³⁰⁰ Nakon Drugog svjetskog rata, dvorac je prestao služiti kao tvornica te se preuređuje u radničko odmaralište, a u tom je razdoblju došlo do oštećenja prozora u prizemlju te zidnih slika i štukatura.³⁰¹ Godine 1949. izbio je veliki požar koji se, zbog rušenja pregradnih zidova, proširio po cijeloj građevini te ju je tako iznimno ošteti.³⁰² Ovaj slučaj pruža dobar primjer nebrige vlasnika dobra za njegovu kulturnu i spomeničku vrijednost, što je dovelo do trajnog nestanka jednog važnog reprezentativnog djela arhitekture na području Hrvatske.

49. Pogled na pročelje dvorca Gornje Oroslavje.

Zanimljivi su primjeri odnosa vlasnika prema kulturnoj baštini u privatnom vlasništvu i u suvremeno doba, kada je taj odnos definiran kako konzervatorsko-restauratorskim djelatnostima tako i zakonskim regulativama. Mnogi suvremeni vlasnici dvoraca prilikom kupnje imaju namjeru prenamjene objekta pa često dolazi do raznih adaptacija prostora. Takav primjer pruža i Dragutin Kamenski, vlasnik tvrtke Kamgrad objekti d.o.o. Kamenski je trenutno i vlasnik dvorca Miljana. U kulturnim dobrima ovoga tipa, Kamenski, koji gaji veliki interes prema kulturnoj baštini Hrvatskog zagorja, vidi potencijal za ekonomsko oživljavanje spomenutog dijela hrvatske te ih želi revitalizirati i pružiti im društvenu funkciju.³⁰³

Dvorac Miljana (sl. 50) nalazi se u naselju Poljana Sutlanska, a izgrađen je krajem XVI. ili početkom XVII. stoljeća. Čini ga trokrilno zdanje s unutarnjim dvorištem i perivojem.³⁰⁴ Građen je u sedam faza, a dva su puta na njemu provedeni i konzervatorsko-restauratorski

³⁰⁰ Vidi u: Žmegač, Vojtić, 2013., 252.

³⁰¹ Vidi u: Žmegač, Vojtić, 2013., 252–253.

³⁰² Vidi u: Žmegač, Vojtić, 2013., 253.

³⁰³ Dokonal, 2017. <https://tockanai.hr/biznis/intervju-dragutin-kamenski-kamgrad-3242/> (zadnje pregledano: 20.8.2024.)

³⁰⁴ Vidi u: Horvatin, 2015., 9.

radovi. Prvi konzervatorsko-restauratorski zahvati provedeni su između 1979. i 1982. druge godine, kada je dvorac bio u vlasništvu dr. Franje Kajfeža, hrvatskog političara, znanstvenika i farmaceuta, najpoznatijeg po pronalasku lijeka Apaurina. Uz istaknutu karijeru u farmaciji, Kajfež je ostao zapamćen i kao kolekcionar umjetnina čija je kolekcija sadržavala oko 850 djela.³⁰⁵ Prije nego što je kupio dvorac Miljana, Franjo Kajfež želio je kupiti dvorac u rodnom Martijancu, no, budući da je taj dvorac bio u državnom vlasništvu, komunističke vlasti Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nisu mu to dopustile obrazloživši da se državno vlasništvo ne može prodati privatnim osobama.³⁰⁶ Pitanje privatnog vlasništva bilo je, u ono doba, izuzetno šakaljiva tema budući da je sama teorija komunizma kao režima privatno vlasništvo smatrala preprekom prema uspostavljanju ravnopravnog odnosa društva.³⁰⁷ Nakon završetka Drugog svjetskog rata, 1946. godine donesen je Zakon o nacionalizaciji privatnih privrednih poduzeća,³⁰⁸ a još 1945. godine na snagu je stupila Odluka o prelasku u državno vlasništvo neprijateljske imovine.³⁰⁹ Budući da je to značilo i konfiskaciju imovine njemačkih državljanja te ratnih zločinaca i njihovih pomagača na teritoriju SFRJ, mnogi su dvorci i burgovi postali državno vlasništvo. Tim je mjerama komunistička vlast namjeravala srušiti omraženi kapitalizam te dovesti gospodarstvo i privredu pod kontrolu države.³¹⁰ Budući da nije mogao kupiti dvorac u Martijancu, Kajfež je 1978. godine kupio dvorac Miljana koji je dotad bio u vlasništvu obitelji Jäger, a ujedno i jedini dvorac u privatnom vlasništvu koji je bio na prodaju.³¹¹ Kajfež je zadržao stambenu namjenu dvorca, adaptirao ga za vlastito korištenje izgradnjom laboratorijskih i uredskih prostora te ga otvorio za javnost.³¹² Neki od najvažnijih radova provedenih na dvorcu podrazumijevali su saniranje konstrukcije građevine, promjene u samoj strukturi radi lakše komunikacije između prostorija te hortikulturalno uređenje dvorišta.³¹³ Adaptacije i sanacije na dvorcu, koji je dotad bio u vrlo lošem stanju, provedene su uz suradnju investitora i Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika u Zagrebu. Godine 1982. provedeni su radovi na osliku pročelja dvorca za koje je komisija Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu napravila plan rekonstruiranja uz prezentiranje gornjeg

³⁰⁵Vidi u: Vitez, 2020., 96.

³⁰⁶Vidi u: Vitez, 2020., 96.

³⁰⁷ Autor piše više o ovom problemu u svom tekstu *Zločinačka narav komunizma*, pozivajući se na teoriju Karla Marxa. Vidi u: Krišto, 2019., 155.

³⁰⁸Vidi u: Anić, 2007., 49.

³⁰⁹Vidi u: Anić, 2007., 34.

³¹⁰Vidi u: Anić, 2007., 61.

³¹¹Vidi u: Bojanić Obad Šćitaroci, Obad Šćitaroci, 2017./2018., 40.

³¹²Vidi u: Horvatin, 2015., 65.

³¹³ Autorica diplomskog rada *Konzervatorsko-restauratorski radovi na dvorcu Miljana u 20. i 21. stoljeću* detaljno opisuje sve radove provedene na dvorcu. Vidi u: Horvatin, 2015., 67–73.

sloja (izvorno je bilo oslikano u dva sloja) budući da je barokno kolorističko rješenje fasade kakvo se nalazilo na dvorcu Miljana bilo rijetko.³¹⁴ Pročelja dvorca koloristički su različito rekonstruirana s obzirom na graditeljsku fazu u kojoj su nastala, pa je tako pročelje starijeg jednokatnog dijela građevine izvedeno crnom bojom s oslicima i štukaturama u bijeloj i oker boji, a južno pročelje, sjeverna prigradnja, nužnici te prigradnje nastale u XIX. i XX. stoljeću bijelom bojom s oker detaljima.³¹⁵ Vanjsko pročelje zapadnog krila na dijelu kasnije sjeverne pregradnje u cjelosti je obojeno crnom bojom, a stubišna nadogradnja bijelom.³¹⁶ Ovakvo hrabro kolorističko rješenje rekonstrukcije pročelja dvorca Miljana izazvalo je burne reakcije među stručnjacima.³¹⁷

Godine 2011. vlasnik dvorca postaje Dragutin Kamenski, odnosno tvrtka Kamgrad objekti d.o.o. Plan novoga vlasnika bio je provesti temeljite konzervatorsko-restauratorske zahvate te adaptacije kako bi dvorac prilagodio suvremenim potrebama, a odlučio je zadržati stambenu namjenu objekta, dok bi određeni dijelovi dvorca bili namijenjeni za boravak gostiju, odnosno poslovnih partnera, te održavanje sastanaka.³¹⁸ Za izvođača radova imenovana je vlasnikova tvrtka, Kamgrad objekti d.o.o., a kao glavni projektant dipl.ing.arh. Siniša Bjelica, koji je upisan u Upisnik specijaliziranih pravnih i fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara Ministarstva kulture.³¹⁹ Radovi su provedeni u dvije faze, prije kojih je provedeno temeljito arhitektonsko snimanje zatečenog stanja.³²⁰ Prva je faza radova izvedena po projektu iz 2011. godine, a uključivala je radove na južnom i zapadnom krilu.³²¹ Druga je faza podrazumijevala radove u prizemlju, prvom katu i potkrovlju sjevernog krila te unutrašnjem dvorištu, a provedena je prema projektu iz 2013. godine.³²² Obnova je također uključivala i radove na drenaži i sanaciji temelja te statici, kao i konzervatorsko-restauratorske radove na zidnim oslicima unutrašnjosti. Iako su konzervatorsko-restauratorski radovi, u oba navrata, rađeni u suradnji sa stručnim osobama na području očuvanja baštine, podlijegali su željama vlasnika koji su vlastiti prostor željeli prilagoditi svojim životnim stilovima i uvjetima. Također, nakon radova u XX. stoljeće

³¹⁴Vidi u: Horvatin, 2015., 74.

³¹⁵Vidi u: Horvatin, 2015., 76.

³¹⁶Vidi u: Horvatin, 2015., 76.

³¹⁷Vidi u: Horvatin, 2015., 76.

³¹⁸Vidi u: Horvatin, 2015., 87.

³¹⁹Vidi u: Horvatin, 2015., 87.

³²⁰Vidi u: Horvatin, 2015., 87.

³²¹Vidi u: Horvatin, 2015., 97–95.

³²²Vidi u: Horvatin, 2015., 100–113.

primijećeni su određeni ljudski propusti.³²³ Kod spomenika kao što je dvorac Miljana teško je napraviti savršen plan konzervacije, budući da se radi o slojevitom objektu na kojem se ističe više povijesnih faza gradnje.³²⁴ Unatoč svemu, može se zaključiti da su svi konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni na dvorcu Miljana pomogli njegovom očuvanju, dok je vlasnicima, bez obzira na vlastite potrebe, važno bilo poštovati i zadržati njegovu spomeničku i kulturnu vrijednost.

50. Pogled na dvorac Miljana.

Zanimljiv je i primjer dvorca Bežanec (sl. 51) koji je trenutno u vlasništvu poduzetnika Siniše Križanca te koji je danas prenamijenjen u hotel. Dvorac se nalazi u mjestu Valentinovu, u blizini Pregrade, a datira se u XVIII. stoljeće. Čini ga četverokrilno zdanje s dvorištem u obliku nepravilnog pravokutnika, čija je gradnja podijeljena u nekoliko faza.³²⁵ Prije nego je pretvoren u hotel, dvorac Bežanec služio je kao dom za nezbrinutu djecu, ali i kao sušionica suhomesnatih proizvoda.³²⁶ Konzervatorsko-restauratorski radovi i sanacije na dvorcu započeti su 1990. godine, a financirao ih je te isplanirao sam vlasnik samoinicijativno, no poštujući pravila struke.³²⁷ Izvještaj Ministarstva kulture iz 2020. godine pohvalio je rad Siniše Križanca naglasivši kako su, iako prilagođeni novoj svrsi, prostorni koncept i nekadašnji izgled dvorca Bežanec ostali sačuvani te, zbog toga, dvorac ne zahtijeva opsežne i kompleksne daljnje radove.³²⁸

³²³Na primjer, brzo propadanje žbuke nakon radova 1982. godine. Vidi u: Horvatin, 2015., 120.

³²⁴O ovom problem nešto više piše autorica diplomskog rada *Konzervatorsko-restauratorski radovi na dvorcu Miljana u 20. i 21. stoljeću*. Vidi u: Horvatin, 2015., 120–121.

³²⁵Vidi u: „Bežanec“, u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2020. https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/13_Be%C5%BEanec.pdf (zadnje pregledano: 21.8.2024.)

³²⁶Vidi u: Siniša Križanec – revitalizacija <https://hotel-dvorac-bezanec.hr/revitalizacija/> (zadnje pregledano: 21.8.2024.)

³²⁷Vidi u: *Povijest dvorca* <https://hotel-dvorac-bezanec.hr/povijest-dvorca/> (zadnje pregledano: 21.8.2024.)

³²⁸Vidi u: „Bežanec“ u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2020. https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/13_Be%C5%BEanec.pdf (zadnje pregledano: 21.8.2024.)

51. Pogled na dvorac Bežanec iz zraka.

Posljednji primjer koji je u kontekstu ovoga poglavlja zanimljivo spomenuti je dvorac Sveti Križ Začretje (sl. 52) koji je od 2001. godine u vlasništvu obitelji Mršić-Flögel. Datiran je u XVIII. stoljeće, a sastoji se od dvokrilnog zdanja s perivojem. Kroz povijest mu je namjena bila stambena sve do 1937. kada je vlasništvo nad dvorcem preuzela država što je postupno uzrokovalo njegovo propadanje.³²⁹ Nakon kupnje 2001. godine, vlasnik dvorca proveo je konzervatorsko-restauratorske radove koji su obuhvaćali sanaciju krovništva, učvršćivanje temelja, uvođenje kanalizacije, rušenje prizidane garaže, zatim građevinsko saniranje i uređenje interijera te saniranje perivoja.³³⁰ Također, revitalizacija dvorca postignuta je osnivanjem Instituta za informatičke inovacije te održavanjem različitih kulturnih programa.³³¹ Obad Šćitaroci i Bojanić Obad Šćitaroci pozitivno karakteriziraju spomenute radove napominjući kako su provedeni bez pomoći nadležnih institucija.³³² S druge strane, iz izvještaja Ministarstva kulture iz 2020. godine doznaje se kako su određeni radovi provedeni koristeći neodgovarajući materijal, na primjer zamjena dijela stolarije PVC stolarijom, te neprimjerenim intervencijama.³³³ Ovaj primjer svjedoči ujedno o razumijevanju vlasnika te želji da, uz određene adaptacije sukladno namjeni dvorca i vlastitim životnim navikama, obnovi dobro poštujući njegovu kulturnu i spomeničku vrijednost, ali i o nedovoljnoj komunikaciji između vlasnika i nadležnih tijela koja bi trebala osigurati financijsku te stručnu pomoć.

³²⁹ Vidi u: Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2016., 85.

³³⁰ Vidi u: Škoc, 2015., 51–75.

³³¹ Vidi u: Škoc, 2015., 76–79.

³³² Vidi u: Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2016., 85.

³³³ „Sveti Križ Začretje“ u: Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI, Ministarstvo kulture i medija, 2020., https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/18_Sveti%20Kri%C5%BE%20Za%C4%8Dretje.pdf (zadnje pregledano: 21.8.2024.)

52. Pogled na dvorac Sveti Križ Začretje iz zraka.

Svaki od prethodno navedenih primjera pruža različit način odnosa vlasnika prema kulturnom dobru koje posjeduje te brige o njegovom očuvanju i spomeničkoj vrijednosti. Devetnaestostoljetni primjeri stilske restauracije Trakošćana i dvoraca Lavala Nugenta ujedno svjedoče o vrsti restauriranja koja je potencijalno uzrokovala gubitak određenih povijesnih slojeva građevine, no ujedno ih i spasila od daljnjeg propadanja i razaranja. Primjer dvorca Oroslavja dokazuje nebrigu vlasnika prema prostornoj i spomeničkoj vrijednost, koja može prouzročiti katastrofalne posljedice, dok primjeri dvorca Miljana i Bežanec pokazuju kako određeni vlasnici u suradnji s nadležnim institucijama i/ili uz dovoljno edukacije mogu zadržati te zaštititi značaj kulturnog dobra. Dvorac Sveti Križ Začretje donosi primjer vlasnika koji ima želju i volju raditi na očuvanju kulturnog dobra, no to ne uspijeva u potpunosti zbog nedovoljne suradnje nadležnih službi. Kao što je već spomenuto, dvorac Oršić u Slavetiću trenutno se nalazi u vlasništvu obitelji koja ima želju za njegovom revitalizacijom i obnovom te znanje o načinima na koje bi se to moglo postići, a također je voljna u potpunosti surađivati sa nadležnim i stručnim institucijama.

ZAKLJUČAK

Dvorac obitelji Oršić u Slavetiću slabo je poznat spomenik kulture na području sjeverne Hrvatske. Iako prilično zanimljiv arhitekturom i poviješću, ostao je pomalo zanemaren po pitanju očuvanja. Stoljećima je bio jedna od glavnih rezidencija plemićke obitelji Oršić, a njegov je značaj za obitelj zasigurno bio velik budući da su svojemu prezimenu često pridavali i pridjev Slavetički. Ovaj je dvorac duboko ukorijenjen i u povijest sela i cijelog jaskanskog kraja, kao i u živote mještana Slavetića. Iako na neki način zaboravljen, dvorac Oršić dobio je novu priliku da zasja. Nasreću, danas je u vlasništvu obitelji koja cijeni njegove kulturne i povijesne vrijednosti te se maksimalno angažirala u održavanju i očuvanje. Sukladno tome, vlasnička obitelj voljna je surađivati s nadležnim Konzervatorskim odjelom u Zagrebu kako bi dvorcu vratila izvorni sjaj. Iako dvorac neće biti dostupan za razgled široj javnosti, značaj njegove konzervatorske obrade je velik budući da ima velik potencijal obogaćivanja znanja o povijesti graditeljstva i arhitekture, s obzirom na zanimljiv primjer spoja starijih i novijih oblika koji se prožimaju kroz cijeli kompleks dvorca. Činjenica da je funkcija dvorca bila ujedno i obrambena i stambena, pridonosi njegovom značaju za povijest arhitekture plemićkih gradova i dvoraca u ovome dijelu Hrvatske. Cilj ovoga rada bio je pružiti uvid u posebnosti i karakteristike ovoga dvorca te prikupiti dostupne podatke o njegovu razvoju kroz povijest. U ovom radu iznesen je detaljan opis tlocrtno-prostornih karakteristika dvorca te opis njegova sadašnjega stanja. Nadalje, u četvrtom poglavlju nalazi se sažetak svih dostupnih informacija o konzervatorskim radovima i adaptacijama koje su na dvorcu izvršene kao i želje vlasnika i prijedlozi za daljnji rad na njegovu očuvanju. Posljednje poglavlje donosi primjere različitih odnosa vlasnika prema kulturnom dobro u svome posjedu te time otvara čitavu temu kojom bi se moglo pozabaviti opširnije. Ovakav zanimljiv primjer baštine zasigurno zaslužuje uključivanje u preglede važnijih spomenika kulture u Hrvatskoj, a kako bi do toga došlo potrebno je prikupiti svu dostupnu dokumentaciju te izraditi plan i program potrebnih zahvata te zatim to, u suradnji s vlasnicima, i provesti. Iako vrlo zanimljiv, dvorac Oršić u Slavetiću na neki je način prošao skriven pogledu šire javnosti, a tajne koje čuvaju njegovi zidovi lagano šapuću praznim prostorijama te čekaju da budu otkrivene.

POPIS IZVORA

RELEVANTNI DOKUMENTI

1. Ministarstvo kulture i medija, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu(dalje: HR-MKM-UZKB-KOZG), *Dvorac Oršić u Slavetiću: radovi na dvorcu bez odobrenja nadležnog konzervatorskog odjela* (3. studenog 2003., KLASA: / ; URBROJ: 532-10-2/2-03-2/GB/BS)
2. HR-MKM-UZKB-KOZG, *Rješenje o svojstvu kulturnog dobra za dvorac Oršić u Slavetiću*, (18. srpnja 2005., KLASA: UP-I°-612-08/05-06/1125, URBROJ: 532-04-01-1/4-05-2)
3. HR-MKM-UZKB-KOZG, *Ponuda za prodaju nekretnine, dvorac Oršić u Slavetiću* (3. svibnja 2012., KLASA: 940-06/12-01/0133; URBROJ: 532-04-04/4-12-3)
4. HR-MKM-UZKB-KOZG, *Slavetić, obnova dvoraca Oršić u Slavetiću, mišljenje i konzervatorski uvjeti* (2. rujna 2015., KLASA: 612-04-02-01/4223; URBROJ: 532-04-02-01/4-15-2)

MREŽNI IZVORI

1. „Bežanec“ u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2020. https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/13_Be%C5%BEanec.pdf (zadnje pregledano: 21.8.2024.)
2. Tihomir Dokonal, „Dragutin Kamenski: Novo preslagivanje svest će Hrvatsku građevinsku operativu na nekoliko kompanija“ u: *tockanai.hr* <https://tockanai.hr/biznis/intervju-dragutin-kamenski-kamgrad-3242/> (zadnje pregledano: 20.8.2024.)
3. *Dvorci – reprezentativa arhitektura kontinentalne Hrvatske*, 2020. <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/dvorci-reprezentativna-arhitektura-kontinentalne-hrvatske/19669> (zadnje pregledano: 23.8.2024.)
4. *DVORAC Oršić – Slavetić kod Jastrebarskog 1200 m²*, <https://www.njuskalo.hr/nekretnine/kuca-slavetic-visekatnica-1200-m2-oglas-3245144> (zadnje pregledano: 10.6.2024.)

5. *Siniša Križanec – revitalizacija* <https://hotel-dvorac-bezanec.hr/revitalizacija/> (zadnje pregledano: 21.8.2024.)
6. Lapčani. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013.-2024., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/lapcani> (zadnje pregledano: 6.6.2024.)
7. Robert Matijašić, „Velčić, Veseljko“ u: *istrapedia. Istarska internetska enciklopedija*, <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/3845/velcic-veseljko> (zadnje pregledano: 10.6.2024.)
8. „Miljana“ u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2020., https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/11_Miljana.pdf (preuzeto: 10.7.2024.)
9. Narodne Novine, *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* (NN 69/99) (zadnje pregledano: 16.8.2024.)
10. *Povijest dvorca* <https://hotel-dvorac-bezanec.hr/povijest-dvorca/> (zadnje pregledano: 21.8.2024.)
11. „Slavetić“ u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2022., <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/dvorci-reprezentativna-arhitektura-kontinentalne-hrvatske/dvorci-zagrebacke-zupanije-22298/22298> (preuzeto s interneta: 17.12.2023.)
12. „Sveti Križ Začretje“ u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2020., https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/18_Sveti%20Kri%20C5%BE%20Za%20C4%8Dretje.pdf (zadnje pregledano: 21.8.2024.)
13. „Veliki Tabor“ u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2020., https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/Dvorci/Krapinsko-zagorska/05_Veliki%20Tabor.pdf (preuzeto s interneta: 5.7.2024.)
14. *Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2021.*, https://podaci.dzs.hr/media/rqybclnx/popis_2021-stanovnistvo_po_naseljima.xlsx (zadnje pregledano: 12.12.2023.)
15. *Karta niskog prizemlja: DVORSKA KUHINJA* <https://trakoscan.hr/nisko-prizemlje/> (zadnje pregledano: 27.7.2024.)

DODATNI IZVORI

1. Razgovor s vlasnicom dvorca 15.5.2024.
2. Razgovor sa Stjepanom Študirom 1.6.2024.

POPIS LITERATURE

1. Tomislav Anić, „Normativni okvir podržavljenja imovine u Hrvatskoj/Jugoslaviji 1944–1946.“ u: *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 39 No. 1, 2007., 25–62.
2. Dubravka Botica, „Utjecaj i interpretacija tradicije u arhitekturi 17. i 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj na odabranim primjerima – oblikovanje zvonika i ugaonih kula“ u: *Arhitekturna zgodovina 2*, Ljubljana, 2014., 40–49.
3. Franko Ćorić, „Historicistički asamblaži: autentični fragmenti u novom kontekstu“ u: *Materijalnost umjetničkog djela: Zbornik radova znanstvenog skupa „Dani Cvita Fiakovića“ održanog 2018. godine*, FF Press, Zagreb, 2021., 127–139.
4. Dragan Damjanović, „Arhitekt Gottfried Semper i nove tehnike ukrašavanja pročelja u hrvatskom historicizmu – *sgraffito* dekoracija“ u: *Materijalnost umjetničkog djela*, 2021., 113–125.
5. *Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske: stanje i mogućnosti njihova uključivanja u savremeni život*, Nosioći zadatka: Anđela Horvat, Štefica Habunek-Moravec, Nada Aleksić, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1970.
6. Vlatka Filipčić, „Grof Juraj Oršić u preporodnom pokretu“ u: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, Vol. 29 No. 1, 1996., 163–172.
7. Marina Fernežir, Žarka Vujić, „Pilot-istraživanje o obrazovanosti vlasnika graditeljske baštine Hrvatskog zagorja o istražnim konzervatorsko-restauratorskim radovima“ u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Vol. 43/44 No. 43/44, 2020., 49–68.
8. Sena Sekulić Gvozdanović, „Stari grad Slavetić“ u: *KAJ časopis za kulturu i prosvjetu*, God. VIII Br. 7, 1975., 76–79.
9. Sena Sekulić Gvozdanović, „Slavetić“ u: *Srednjovjekovni burgovi oko Save i Kupe*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2019.
10. Anđela Horvat, *Između gotike i baroka*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 1975.

11. Zorislav Horvat, „Grad Ribnik“ u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, Vol. 16-17 No. 1, 1973., 22–34.
12. Zorislav Horvat, „Grijanje u srednjovjekovnim burgovima kontinentalne Hrvatske: Kamini, dimnjaci i kaljeve peći“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 2 No. 3–4 (215-240), 1994., 215–339.
13. Zorislav Horvat, „Neki pomoćni prostori u starim gradovima kontinentalne Hrvatske: Zahodi, stubišta, pretprostori, rovovi isl.“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 3 No. 2(10), 1995., 299–322.
14. Zorislav Horvat, „Prozori na burgovima XVIII – XV. st. u kontinentalnoj Hrvatskoj“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 5 No. 1(13), 1997., 43–60.
15. Zorislav Horvat, „Ulazi u burgove 12 – 15. stoljeća“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 6 No. 1-2 (15-16), 1998., 41–66.
16. Zorislav Horvat, „Primjena drva u gradnji burgova od 13. do 15. stoljeća I. dio: krovišta“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 13 No. 1(29), 2005., 11–20.
17. Zorislav Horvat, „Primjena drva u gradnji burgova od 13. do 15. stoljeća II. dio“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 14 No. 2 (32), 2006., 143–157.
18. Zorislav Horvat, „Branič-kule na burgovima kontinentalne Hrvatske od 13. do 15. stoljeća“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 15 No. 1 (33), 2007., 26–41.
19. Zorislav Horvat, „Pozicije burgova tijekom 13.-15. stoljeća“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 16 No. 1(35), 2008., 23–37.
20. Zorislav Horvat, „Stambeni prostori u burgovima 13.-15. stoljeća u kontinentalnoj Hrvatskoj“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 17 No. 1 (37), 2009., 32–51.
21. Zorislav Horvat, „Oprema i pojedinosti na burgovima kontinentalne Hrvatske“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 20 No. 1(43), 2012., 2–19.
22. Zorislav Horvat, „Vrata“ u: *Burgologija: Srednjovjekovni utvrđeni gradovi kontinentalne Hrvatske*, UPI-2M plus d.o.o., Zagreb, 2014., 246–260.
23. Tea Horvatin, *Konzervatorsko-restauratorski radovi na dvorcu Miljana u 20. i 21. stoljeću*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2015.

24. Anamarija Kasunić, *Stari grad Dubovac*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2014.
25. Anđelko Koščak, Josip Baloban, Stjepan Baloban, *Župa svetog Antuna Pustinjaka u Slavetiću*, Ogranak Matice hrvatske Jastrebarsko, 2001.
26. Jure Krišto, „Zločinačka narav komunizma“ u: *Hercegovina: Časopis za kulturno i povijesno naslijeđe*, No. 5, 2019., 153–176.
27. Stanka Krstić, Štefica Habunek-Moravec, „Obrada arhitektonske dokumentacije dvora Slavetić“ u: *Bulletin odjela VII. za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, ur. Ljubo Babić, God. VII. Br. 2, 1959., 81–92.
28. Emilij Laszowski, *Stara hrvatska županija Podgorska*, Dionička tiskara, 1899.
29. Emilij Laszowski, *Hrvatske povijesne građevine*, Zagreb, 1902.
30. Klara Macolić, *Stilsko restauriranje dvorca Trakošćan u 19. stoljeću*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2019.
31. Klara Macolić, „Stilsko restauriranje dvorca Trakošćan u 19. stoljeću“ u: *Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja*, Vol 19 No. 37, 2020., 218–227.
32. Krasanka Majer, Ramona Mavar, „Oslikana pročelja velikotaborskog palasa“ u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 31/32, 2007./2008., 147–159.
33. Petra Batelja Majić, „*Imago nobilis*“ – reprezentacija obitelji Oršić na prostoru Trojedine Kraljevine u 18. stoljeću, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2021.
34. Vlatka Filipčić Maligec, Željka Kolveshi, *Grofovi Oršić u Hrvatskom zagorju*, Muzeji Hrvatskog zagorja: muzej seljačkih buna, Gornja Stubica, 1996.
35. Martina Matijaško, „Pojmovnik utvrdnog graditeljstva s nazivljem na engleskom jeziku“ za: *Stari gradovi, utvrde, dvorci i srednjovjekovna kultura*, 2018. (preuzeto s Academia.edu 4.7.2024.)
36. Bruno Milić, *Razvoj grada kroz stoljeća, II. Srednji vijek*, Zagreb, 1995.
37. Drago Miletić, „Velikotaborski palas – rezultati istraživanja i problem nove namjene“ u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, Vol. 39 No. 1, 1996., 93–110.

38. Drago Miletić, „Stari grad u Ribniku – nedovršeni projekt Bernardina Frankopana“ u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, Vol. 45 No. 1, 2002., 15–42.
39. Drago Miletić, *Plemićki gradovi kontinentalne Hrvatske*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 2012.
40. Branko Nadilo, „Nastanak i značenje utvrde na Trsatu iznad Rijeke“ u: *Građevinar* br. 54, 2002.a, 185–193.
41. Branko Nadilo, „Zamkovi sjeverno od Ogulina i neobična sudbina dvorca Bosiljevo“ u: *Građevinar* br. 54, 2002.b, 621–627.
42. Branko Nadilo, „Izgradnja renesansne tvrđave iz koje je nastao grad Karlovac“ u: *Građevinar* br. 5, 2003., 113–120.
43. Ivančica Pavišić, „Srednjovjekovni kaštel i dvorac Mali Tabor u Prišlinu“ u: *Annales Instituti Archeologici*, Vol. III No. 1, 2007., 75–78.
44. Adam grof Oršić Slavetički, *Rod Oršića*, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1943.
45. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, „Dva tisućljeća tradicije dvoraca, vila i zamkova na tlu Hrvatske“ u: *Suvremeno korištenje i kreativno upravljanje dvorcima, kurijama i ljetnikovcima*, Zagreb, 2005., 17–38.
46. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, „Dvorac Sveti Križ Začretje: Od Keglevića i Sermagea do Vranyczany-Dobrinovića“ u: *Zagreb moj grad*, br. 60, 2016., 84–88.
47. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, „Dvorci“ u: *Zagorska enciklopedija*, Hrvatski leksikografski zavod, Zagreb, 2017., 180–186.
48. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, „Miljana lijepa kao slika“ u: *Zagreb moj grad*, br. 65, 2017./2018., 37–42.
49. Gjuro Szabo, *Srednjovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Matica hrvatska, Zagreb, 1920.
50. Katarina Šijaković, *Povijest gradnje i projekt revitalizacije dvorca Erdődy u Jastrebarskom*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2022.
51. Mirko Škoc, *Povijest gradnje dvorca Sv. Križ Začretje i konzervatorsko-restauratorske intervencije od 2001. godine*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2015.

52. Benedetto Tradozzi, „Pomolak (erker) kao dio rukopisa arhitektonskog izraza“ u: *Prostor: časopis za arhitekturu i urbanizam*, Vol. 7 No. 2(18), 1999., 199–224.
53. Marko Vitez, „Frajo Kajfež: podrvaski kralj Apaurina“ u: *Podravski zbornik*, No. 45, 2020., 91–100.
54. Andrej Žmegač, Marijana Vojtić, „Dvorac Gornje Oroslavje“ u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, Vol. 56 No. 1, 2013., 247–257.
55. Andrej Žmegač, Darka Bilić, Katarina Horvat-Levaj, *Stari grad Ozalj: povijest, valorizacija i prijedlog konzervatorskih smjernica*, konzervatorski elaborat, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2023.

SLIKOVNI PRILOZI

1. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5c/Slaveti%C4%87.jpg/640px-Slaveti%C4%87.jpg> (zadnje pregledano: 11.6.2024.)
2. https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.putovnica.net%2Ffoto%2Fslika%2F112846-slavetic-crkva-sv-antuna-pustinjaka&psig=AOvVaw3ernlGjo1PtDj7h-VXcFi&ust=1718197530940000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBAQjRxqFwoTCID1_eXO04YDFQAAAAAdAAAAABAE (zadnje pregledano: 11.6.2024.)
3. „Slavetić” u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2022., <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/dvorci-reprezentativna-arhitektura-kontinentalne-hrvatske/dvorci-zagrebace-zupanije-22298/22298> (preuzeto s interneta: 17.12.2023.)
4. Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Ministarstvo kulture i medija za Hrvatski državni arhiv (dobiveno iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu 21.12.2021.)
5. Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Ministarstvo kulture i medija za Hrvatski državni arhiv (dobiveno iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu 21.12.2021.)
6. Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Ministarstvo kulture i medija za Hrvatski državni arhiv (dobiveno iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu 21.12.2021.)
7. Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Ministarstvo kulture i medija za Hrvatski državni arhiv (dobiveno iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu 21.12.2021.)
8. Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Ministarstvo kulture i medija za Hrvatski državni arhiv (dobiveno iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu 21.12.2021.)
9. „Slavetić” u: *Reprezentativna stambena arhitektura kontinentalne Hrvatske – DVORCI*, Ministarstvo kulture i medija, 2022., <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/dvorci-reprezentativna-arhitektura-kontinentalne-hrvatske/dvorci-zagrebace-zupanije-22298/22298> (preuzeto s interneta: 17.12.2023.)
10. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.

11. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
12. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
13. Dobiveno ljubaznošću obitelji Rauscher 6.5.2024.
14. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
15. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
16. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
17. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
18. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
19. Dobiveno ljubaznošću obitelji Rauscher 6.5.2024.
20. Dobiveno ljubaznošću obitelji Rauscher 6.5.2024.
21. Dobiveno ljubaznošću obitelji Rauscher 6.5.2024.
22. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
23. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
24. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
25. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
26. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
27. <https://www.njuskalo.hr/image-w920x690/nekretnine/kuca-slavetic-visekatnica-1200-m2-slika-8812350.jpg> (zadnje pregledano: 11.6.2024.)
28. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
29. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
30. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
31. Dobiveno ljubaznošću obitelji Rauscher 6.5.2024.
32. Dobiveno ljubaznošću obitelji Rauscher 6.5.2024.
33. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
34. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
35. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
36. Dobiveno ljubaznošću obitelji Rauscher 6.5.2024.
37. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
38. Dobiveno ljubaznošću obitelji Rauscher 6.5.2024.
39. Vlastita fotografija snimljena 15.5.2024.
40. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fdbhz.hr%2Fpovijest-starog-grada-ozlja%2F&psig=AOvVaw3sDkGPa0h-sBmAZcCRh5YX&ust=1724446549860000&source=images&cd=vfe&opi=8997844>

- [9&ved=0CBiQjRxqFwoTCPi9sbS-iYgDFQAAAAAdAAAAABAE](#) (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
41. https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.veliki-tabor.hr%2F&psig=AOvVaw2vzVC8fdKHop-RXNCZNbo0&ust=1724446746787000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBiQjRxqFwoTCODurZK_iYgDFQAAAAAdAAAAABAE (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
42. https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fhr.wikipedia.org%2Fwiki%2FMali_Tabor&psig=AOvVaw0xpgfmfL5HqVHtzt6cSZZ-&ust=1724446910205000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBiQjRxqFwoTCJjmeK_iYgDFQAAAAAdAAAAABAE (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
43. snimila: Lj. Krtelj, 1963., Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Ministarstvo kulture i medija (dobiveno iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu 21.12.2021.)
44. snimio: Gavrin, 1962., Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu, Ministarstvo kulture i medija (dobiveno iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu 21.12.2021.)
45. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Ftehnika.lzmk.hr%2Fdvor-trakoscan-zbirka-oruzja%2F&psig=AOvVaw3rtqsv969cwWzjsLBOZpbu&ust=1724447314611000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBiQjRxqFwoTCKCvoZ7BiYgDFQAAAAAdAAAAABAE> (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
46. https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Feditacms.com%2Fregije%2Fdvorac-bosiljevo%2F&psig=AOvVaw3gT5F6zz7J_AZ61ZvV3Ud3&ust=1724447431183000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBiQjRxqFwoTCNjaltfBiYgDFQAAAAAdAAAAABAE (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
47. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Ffrankopani.eu%2Fmultimedia%2Fkastel-trsat%2F&psig=AOvVaw1CGHfQ6DBe8zdzePye2hEs&ust=1724447544537000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBiQjRxqFwoTCNCLtInCiYgDFQAAAAAdAAAAABAE> (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
48. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fhrkarlovac.wordpress.com%2F2016%2F11%2F29%2Fstari-grad->

- [dubovac%2Fdubovac%2F&psig=AOvVaw24ZRMDEmi-zJnqlf-GKvWw&ust=1724447711458000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCIDj7NrCiYgDFQAAAAAdAAAAABAK](https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fdubovac%2Fdubovac%2F&psig=AOvVaw24ZRMDEmi-zJnqlf-GKvWw&ust=1724447711458000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCIDj7NrCiYgDFQAAAAAdAAAAABAK) (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
49. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fforoslavje.hr%2Fportfolio%2Fdvorac-oroslavje-gornje-park-vraniczany%2F&psig=AOvVaw1uBjzEi1kbMZcVZmzZIqm7&ust=1724447956326000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCLjs5c3DiYgDFQAAAAAdAAAAABAE> (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
50. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fturizam-vzz.hr%2Fponuda%2F100dvoraca%2F830-dvorac-miljana&psig=AOvVaw1oz-ppEqcksS7ZRuHLGgwr&ust=1724448102620000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCKDL9JLEiYgDFQAAAAAdAAAAABAE> (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
51. https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fturizam-vzz.hr%2Fponuda%2F100dvoraca%2F828-dvorac-bezanec&psig=AOvVaw1rVYyWnvIjJqrx1Z_31gJi&ust=1724448191026000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCJD5IMDEiYgDFQAAAAAdAAAAABAE (zadnje pregledano: 22.8.2024.)
52. <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fvisitzagorje.hr%2Fkultura%2Fdvorac-sveti-kriz-zacretje%2F&psig=AOvVaw0JbazeCRa3H8-wyM8S-iOs&ust=1724448291614000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBIQjRxqFwoTCPi82fbEiYgDFQAAAAAdAAAAABAE> (zadnje pregledano: 22.8.2024.)

SUMMARY

The theme of this master's thesis includes architectural characteristics of the Oršić Castle in Slavetić, as well as descriptions of conservation works done on it and those that should still be carried out. The first chapter provides a description of the geographical location and history of the village of Slavetić where the mentioned castle is located, while the second chapter summarizes the rise and development of the Oršić dynasty throughout history. The Castle in Slavetić, as well as the entire estate, were extremely important to the Oršić family and their emancipation, which is proven by the fact that they often added the suffix Slavetićki to their surname. The two most interesting features of the Oršić Castle in Slavetić are certainly the fact that it belonged to the same family for centuries, from 1487 to 2019 (with short interruptions during the 19th and 20th century), and that it can be called both a castle and a burg in the same time. The castle can be described as a group of six buildings that enclose a small inner courtyard. Each of these buildings has various ground plans and architectural features that are described in detail in this thesis. Over the centuries, this castle has been extended and rebuilt several times, about which we find only little information in the scarce literature. From 1966 to 2008, the castle was leased by the Croatia State Archives, which, during that period, carried out certain conservation works, adaptations, and damage repairs. Today, the castle is privately owned by a family that uses it for residential purposes. Accordingly, the family would like to restore the castle and adapt it to their own living conditions. They are willing to carry out all the works in cooperation with the competent Conservation Service. The current state of the castle and suggestions for further action can be found in the fourth chapter of the thesis. The fifth chapter is devoted to the problem of cultural heritage as private property.

Keywords: architecture,burg,castle,conservation,Oršić, Slavetić